

Καὶ νόον αἰγλήεντα λίπες καὶ γνῶσιν ἑόντων
Νύκτα δι' ἀμβροσίην, τὴν οὐ θέμις ἐξονομῆναι.

Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου
ἐπισκοποῦ Ἀθηνῶν πρὸς Τιμόθεον ἐπίσκοπον Ἐφέσου
ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Κεφάλαιον Α'
Τίς ὁ θεῖος γνῶφος

1. Τριάς ὑπερούσιε, καὶ ὑπέρθεε, καὶ ὑπεράγαθε, τῆς Χριστιανῶν ἔφορε θεοσοφίας, ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν λογίων ὑπεράγνωστον, καὶ ὑπερφαῖ καὶ ἀκροτάτην κορυφὴν, ἔνθα τὰ ἀπλᾶ, καὶ ἀπόλυτα¹, καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια, κατὰ τὸν ὑπέρφωτον ἐγκεκάλυπται τῆς κρυφιομύστου σιγῆς γνῶφον, ἐν τῷ σκοτεινότητι τὸ ὑπερφανεστάτον ὑπερλάμποντα, καὶ ἐν τῷ πάμπαν ἀναφεῖ καὶ ἀοράτῳ τῶν ὑπερκάλων ἀγλαῶν ὑπερπληροῦντα τοὺς ἀνομμάτους νόας². Ἐμοὶ μὲν οὖν ταῦτα ἡῦχθω.

Σὺ δέ, ὦ φίλε Τιμόθεε, τῇ περὶ τὰ μυστικά θεάματα συντόνῳ διατριβῇ καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπόλειπε³, καὶ τὰς νοεράς ἐνεργείας, καὶ πάντα αἰσθητά καὶ νοητά, καὶ πάντα οὐκ ὄντα καὶ ὄντα, καὶ πρὸς τὴν ἔνωσιν, ὡς ἐφικτόν, ἀνατάθητι τοῦ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν⁴ καὶ γνῶσιν· τῇ γὰρ ἑαυτοῦ καὶ πάντων

¹ Ἀπλᾶ καὶ ἀπόλυτά εἰσι τὰ δίχα συμβόλων νοούμενα καὶ ἐποπτευόμενα ὡς ἔχουσιν, οὐ μὴν παραβολικῶς. Ἀπόλυτα οὖν ἔφη τὰ μὴ κατὰ ἀνάπτυξιν ὀνομάτων (ἢ συμβόλων λεγόμενα, ἀλλὰ τῇ ἐκ πάντων τῶν ὄντων), καὶ τῇ τῶν νοήσεων ἀποπαύσει καὶ ἀπολύσει συναγόμενα, ἥτινα ἀνενηγείαν τῆς ἱερᾶς κινήσεως ἐν μὲν τοῖς πρὸ τούτου ἀνοήσιαν ἐκάλεσεν· ἐνταῦθα δὲ σκοτεινότητον γνῶφον καὶ ἀόρατον κατὰ τὸν Ψαλμῶδόν, «Νεφέλη καὶ γνῶφος κύκλω αὐτοῦ» καὶ, «Ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ».

² Οὐ γὰρ αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν εἰσι μεστοί, ἀλλ' ἐστὶν αὐτῶν ἡ οὐσία, ἅτε ζῶν νοῦς, ὅλη ὀφθαλμὸς ὀξυδερκέστατος· ὅθεν καὶ πολυόμματοι λέγονται ἐν τῇ Γραφῇ.

³ Ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτὸ δηλοῦται· τὰ γὰρ αἰσθητά αὐτὰ καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ μὴ ὄντα, ἅτε μεταβολῆς ἀπάσης μετέχοντα, καὶ μὴ ὡσαύτως αἰεὶ ὄντα· τὰ δὲ νοητά, ὡς αἰεὶ ὄντα ἀθάνατα βουλήσει τοῦ ποιήσαντος καὶ τὴν οὐσίαν μὴ μεταβάλλοντα, λέγουσιν ὄντα. Ταῦτα δὲ πολλάκις παρατεθείκαμεν ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» λόγῳ.

⁴ Τὴν ἀπλότητα καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἐνάδα. Πῶς δὲ ἀγνώστως ἀνατείνεται τις πρὸς Θεόν, καὶ ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» κεφαλαίῳ πέμπτῳ εἴρηται, καὶ ἐνταῦθα μετὰ βραχέα εὐρήσεις.

[Светѣѡ] Дионисија Ареопаѣиѣ
еѣископа Аѣѣинскоѣ Тимоѣеју еѣископу Еѣфеском
О МИСТИЧКОМ БОГОСЛОВЈУ

Глава 1.

Шта је божански Примрак

(1.) Тројице Надсуштаствена и Надбожанска и Преблага, хришћанске богомудрости Надзиратељу, управи нас ка наднепознајном и над-светлом и највишем врху мистичких Речи (Св. Писма), где су просте и (од свега) одрешене и неизмењиве тајне богословља¹ покривене (= *прикривене*) у надсветлосном Мраку тајноскривеног Ћутања, које (тајне) у најтамнијем најпресветлије просијавају и, у свецелој недодиривости и невидљивости, блистањима надлепотним преиспуњују умове без очију² (тј. *Анђеле*). Мени, дакле, то нек буде молитва.

А ти, о драги Тимотеје, у крепком подвигу ка мистичким виђењима остави и чула и умне делатности, и све чувствено и умно, и све небитујуће и битијуће³, и устреми се непознајно ка [вишњем] сједињењу, колико је то могуће, са Оним који је изнад сваке суштине и познања⁴. Јер ћеш се

¹ Просте и одрешене (од свега) јесу оне (тајне) које се замишљају без симбола и сагледавају (= *надгледају*) како јесу, не дакле параболочно (= у *причама*). Одрешенима (тј. *айсоујѣним*), дакле, назива оне (тајне) које се не исказују путем развијања имена или симбола, него оне које сабирамо (= *сводимо*) одрешењем од свега битијућег и престанком мисли (= *замисли*, *јојмова*), коју је неделатност свештеног покрета (ума) у претходним речима (= *сјисима*) немисливишћу (= *немишљењем*) назвао; а овде најмрачнијим и невидљивим Примраком, према Псалмопојцу „Облак и Примрак су око њега“ (Пс 97/96.2) и „поставио је Таму за покривалиште Своје“ (Пс 18/17.11).

² Јер они (тј. *умови*) нису испуњени чулним очима, него им је суштина, то јест живи ум, сва око најоштровидније; зато се (они) и називају многооком у (Св.) Писму.

³ На основу паралелизма (чулно : умно – небитујуће : битијуће) то исто се показује; јер чулне (ствари) стари називају небитујућим, пошто учествују у свецелој промени, и зато што нису свагда исто битијуће; оне пак умне (стварности), као свагда (= *вечно*) битијуће, бесмртне вољом Творца, и по суштини не мењајуће се, (стари) називају битијућим. То смо често излагали у спису „О божанским именима“.

⁴ Простоте (= *једносѣавносѣи*) и изнад сваке једноте. А како се, незнајно, неко устремљује ка Богу, говори се у петој глави (списа) „О божанским именима“, а и овде ћеш укратко наћи.

ἀσχέτῳ καὶ ἀπολύτῳ καθαρῶς ἐκστάσει⁵ πρὸς τὴν ὑπερουσίον τοῦ θείου σκότους ἀκτῖνα⁶, πάντα ἀφελῶν καὶ ἐκ πάντων ἀπολυθεὶς, ἀναχθήσῃ.

2. Τούτων δὲ ὅρα, ὅπως μηδεὶς τῶν ἀμυήτων⁷ ἐπακούσῃ· τούτους δὲ φημι τοὺς ἐν τοῖς οὖσιν ἐνισχημένους, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὰ ὄντα ὑπερουσίως εἶναι φανταζομένους, ἀλλ' οἰομένους εἰδέναι τῇ καθ' αὐτοὺς γνώσει «τὸν θέμενον σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ». Τί δὲ ὑπὲρ τούτους εἰσὶν⁸ αἱ θεῖαι μυσταγωγίαι, τί ἂν τις φαίη περὶ τῶν μᾶλλον ἀμύστων, ὅσοι τὴν πάντων ὑπερκειμένην αἰτίαν καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἐσχάτων χαρακτηρίζουσιν, καὶ οὐδὲν αὐτὴν ὑπερέχειν φασὶ τῶν πλαττομένων αὐτοῖς ἀθέων καὶ πολυειδῶν μορφωμάτων, δέον ἐπ' αὐτῇ⁹ καὶ πάσας τὰς τῶν ὄντων τιθέναι καὶ καταφάσκειν θέσεις, ὥς πάντων αἰτία, καὶ πάσας αὐτὰς κυριώτερον ἀποφάσκειν, ὥς ὑπὲρ πάντα

⁵ Ἀσχετον ἔκστασιν φησι τὴν ἀναχώρησιν πάσης σχέσεως, ἀντὶ τοῦ ἵνα μηδεμιᾶ κατέχοιτο σχέσει, μήτε πρὸς αὐτόν, μήτε πρὸς τι τῶν κτισμάτων.

⁶ Καὶ ἐνταῦθα σκότος τὴν παντελεῖ ἀκαταληψίαν ἔφη.

⁷ Σημειῶσαι ὅτι ἀμυήτους φησὶ τοὺς μὲν τῶν μυστικῶν ἀμετόχους, τοῖς δὲ αἰσθητοῖς ἐνείλουμένους, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὰ ὄντα εἶναι φανταζομένους. Ἀμέλει περὶ τῶν καθόλου ἀμυήτων εὐθὺς παρακατιῶν φησι. Καὶ σημειῶσαι ὅτι ἄλλους τοὺς ἀμυήτους λέγει καὶ ἄλλους τοὺς ἀμύστους, ἡγουν ἀμυσταγωγῆτους.

⁸ Τὰ μὲν πρὸ τούτων ἔφη περὶ τῶν πιστευσάντων μὲν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, μὴ μὲν ἐπὶ τὴν τελειότεραν ἐλθόντων γνώσιν, ἀλλὰ συμμετρούντων τῇ οἰκείᾳ δόξῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μὴ εἰδόντων διαφορὰν ὄντων κυρίως καὶ ὁμωνύμων ὄντων, οὐσιῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ τὰ ὄντα, διὸ καὶ ὑπερουσίου. Οἱ γοῦν τοιοῦτοι, ὥς ἀμύητοι, τῶν ὑψηλοτέρων ὑπολαμβάνουσι κατὰ ἀλήθειαν σκότος εἶναι τὸ ἀφεγγές τοῦτο τὸ παρ' ἡμῖν σκίασμα καλύπτει τὸν Θεόν, καὶ ἀποκρύπτει αὐτὸν τῆς ἀπάντων Θεάς, ὅπερ ὡς ἀληθῶς νοσοῦσι πολλοὶ καὶ ἐν ἡμῖν, ἅτε μὴ γινώσκοντες τὸ ἀνυπερέβλητον φῶς πᾶσαν ὄψιν σκοτίζειν. Εἰ οὖν εἰσι, φησὶν, ἐν ἡμῖν τοιοῦτοι, τί ἂν εἴποιμεν περὶ εἰδωλολατρῶν τῶν παντάπασιν πάντων μυστικῶν ἀμετόχων καὶ πρὸς ξόανα τεθηπότων; Κυρίως μὲν οὖν ὄντα τὰ νοητά· ὁμωνύμως δὲ τὰ αἰσθητά. Τὸ δὲ ὑπὲρ τούτους, τοὺς πιστοὺς δηλονότι, τοὺς ἐν τοῖς φθαρτοῖς ἐνισχημένους.

⁹ Ὡς πάντα οὐσης θεοπρεπῶς, καὶ μηδὲν οὐσης ὑπερουσίως· αὕτη γὰρ καὶ θέσις ἐστὶ καὶ ἀπόφασις, ἐπεὶ καὶ κυρίως ἀμφοτέρω ἐπὶ τῆς θείας λέγονται μεγαλειότητος. Τί δὲ εἰσὶν αἱ ἀποφάσεις τῶν ἀφαιρέσεων καὶ αἱ καταφάσεις τῶν θέσεων, καὶ τί αἱ στερήσεις, καὶ ἐνταῦθα σαφηνίζεται, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, καὶ ἐν τῷ «Περὶ θεῶν ὀνομάτων» λόγῳ διαφόρως καὶ πλατέως παρεθέμεθα.

тим (низашто) невезаним (и од свега) одрешеним чистим изласком⁵ (тј. *екстазом*) из себе и из свега, уздићи ка надсуштаственом Зраку божанске Таме⁶, све остављајући и од свега раздрешујући се.

(2.) Али гледај да нико од непосвећених⁷ не чује за то, то јест велим за такве који се држе (само) битијућих (ствари) и замишљају да изнад тих битијућих ништа не постоји надсуштински, него сматрају да сопственим знањем знају Онога који је „поставио Таму за покривалиште Своје“ (Пс 18 (17), 11). Ако су пак божанске мистагогије изнад ових⁸ (тј. *оваких хришћана*), шта би онда неко рекао за оне још више непосвећене у тајне (тј. *за нехришћане*), који све превазилазећи Узрок према последњим од постојећих (ствари) карактеришу и говоре да Он нипочему не превазилази безбожне и многоврсне идоле које они праве?

Треба Њему⁹, као Узроку свега, придавати и потврдно исказивати

⁵ Невезаним (низашто) изласком (тј. *екстазом*) назива удаљавање од сваког односа, уместо да каже: да се недржи (= *задржава*) никаквом везом (= *односом*). нити за себе, нити за неко од створења.

⁶ И овде тамо назива свецелу (= *поулипу*) несхвативост (= *нейоспихивост*, *необухваћивост*).

⁷ Запамти да непосвећенима назива оне који су непричасни, (= *који не учествују, немају удела*) у тајинствима, укотвљене (= *усаћене, свезане*) у чулним (стварима), који замишљају да изнад битијућих (ствари) нема ничега. А о уопште непосвећенима говори одмах идући даље. А запази да друге зове непосвећене, а друге непричасне тајни, тј. нетајновоћене (= *неуведене у тајну*).

⁸ Испред овога говорио је о онима који су, додуше, поверовали у име Христово, али нису дошли до савршенијег знања, него истину саизмерују сопственим схватањем и не знају разлику између истински битијућих и битијућих по истоимености, (разлику) суштина и Онога који је изнад битијућих ствари, зато и Надсуштаствен. Такви, дакле, непосвећени у оно што је узвишеније (= *више*), они сматрају да је заиста тама оно несветло (= *безсветлосно*) код нас помрачење, које покрива Бога, и да Њега прикрива од гледања свих, од чега заиста болују и многи међу нама, јер не знају да ненадмашна светлост свако око (= *лице, гледање*) помрачује. Ако дакле, вели, има међу нама таквих, шта ћемо онда рећи за идолопоклонике, који су сасвим непричасни свега мистичнога (= *свих мистерија, тајни*) и слични су својим идолима? Истински, дакле, битијуће јесу умне (= *духовне*) стварности“ а по истоимености (= *хомонимији*) – чулне (ствари). А израз „изнад ових“, означава верне који су укотвљени (= *привезани*) у пропадливим стварима.

⁹ Као Оном (Узроку) који јесте све – боготприлично, и није ништа – надсуштаствено. Јер Он је и позиција (= *тврђња*) и одрицање (= *одречност*), и једно и углавном (= у *правом смислу*) обоје говори за Божанску Величанственост. А шта су одрицања одузимања и потврђивања тврђњи, као и шта су лишавања, разјаривања се и овде, понављају у трећој глави, а то смо, на различите начине и опшарно, изложили у спису „О божанским именима“.

ὑπερούση, καὶ μὴ οἶεσθαι τὰς ἀποφάσεις ἀντικειμένους εἶναι¹⁰ ταῖς καταφάσεσιν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον αὐτὴν ὑπὲρ τὰς στερήσεις εἶναι τὴν ὑπὲρ πᾶσαν καὶ ἀφαίρεσιν καὶ θέσιν;

3. Οὕτω γοῦν ὁ θεῖος Βαρθολομαῖος¹¹ φησι, καὶ πολλὴν τὴν θεολογίαν εἶναι καὶ ἐλαχίστην· καὶ τὸ Εὐαγγέλιον πλατὺ καὶ μέγα, καὶ αὐθις συντετμημένον. Ἐμοὶ δοκεῖ ἐκεῖνο ὑπερφυῶς ἐννοήσας, ὅτι καὶ πολύλογός¹² ἐστὶν ἡ ἀγαθὴ πάντων αἰτία, καὶ βραχύλεκτος ἅμα καὶ ἄλογος, ὥς οὔτε λόγον¹³ οὔτε νόησιν ἔχουσα, διὰ τὸ πάντων αὐτὴν ὑπερουσίως ὑπερκειμένην εἶναι, καὶ μόνοις ἀπερικαλύπτως, καὶ ἀληθῶς ἐκφαινομένην τοῖς καὶ τὰ ἐναγῇ πάντα καὶ τὰ καθαρὰ διαβαίνουσι, καὶ πᾶσαν πασῶν ἀγίων ἀκροτήτων ἀνάβασιν ὑπερβαίνουσι, καὶ πάντα θεῖα φῶτα, καὶ ἤχους,¹⁴ καὶ λόγους οὐρανίους¹⁴ ἀπολιμπάνουσι, καὶ εἰς τὸν γνόφον εἰσδυμένοις, οὗ ὄντως ἐστίν, ὥς τὰ λόγια φησιν, ὁ πάντων ἐπέκεινα.

Καὶ γὰρ οὐχ ἀπλῶς ὁ θεῖος Μωϋσῆς¹⁵ ἀποκαθαρθῆναι πρῶτον αὐτὸς κελεύεται, καὶ αὐθις τῶν μὴ τοιούτων ἀφορισθῆναι, καὶ μετὰ πᾶσαν ἀποκάθαρσιν¹⁶ ἀκούει τῶν πολυφώνων σαλπίγγων, ὅρᾳ φῶτα πολλὰ, καθαρὰς

¹⁰ "Οτι ἐπὶ Θεοῦ οὐκ ἀντίκειται αἱ ἀποφάσεις ταῖς καταφάσεσιν· ὑπὲρ πᾶσαν γὰρ ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ ἀφαίρεσιν καὶ θέσιν. Ἀνάγνωθι καὶ ἐν τοῖς «Περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας» μετ' ὀλίγον τῆς ἀρχῆς.

¹¹ Σημείωσαι καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀπλαστον τοῦ εἶναι ταῦτα τὰ θεῖα συντάγματα τοῦ μεγάλου Διονυσίου. Πρὸς οἷς γὰρ ἐν τοῖς προτέροις λόγοις τινῶν τῶν συνόντων τοῖς ἀποστόλοις μνήμην χρήσεων ἐποιήσατο, νῦν παραπλησίως τοῦ θείου Βαρθολομαίου χρήσιν ἄγει, ὥς δηλοῖ τὸ φησίν· εἰ γὰρ ἀγράφως ἦν διδάξας, εἰρήκει ἂν, ἔφη. Σημείωσαι δὲ ὅτι τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου χρήσιν προφέρει, πῶς πολλὴ καὶ ἐλαχίστη ἡ θεολογία.

¹² Πολύλογος παροξυτόνως ὁ πολλὰ λέγων· πολύλογος δὲ προπαροξυτόνως ὁ πολλῶν λόγων δεόμενος· ὥς καὶ πρωτότοκος προπαροξυτόνως ὁ πρῶτος τεχθεὶς· πρωτότοκος δὲ παροξυτόνως ἡ πρῶτος τεκοῦσα γυνή, ὥς καὶ Ὁμηρος· «Πρωτότοκος κινύρη, οὐ πρὶν εἰδυῖα τόκοιο».

¹³ Δηλαδὴ τῆς οἰκείας(τῆςοἰκείας) φύσεως παραστατικὸν ἐν τοῖς ἔξωθεν. Ὁμοίως καὶ περὶ νοήσεως νοητόν.

¹⁴ Ἦχους καὶ λόγους οὐρανίους φησὶ τὰ περὶ Θεοῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς εἰρημένα, ὥς μὴ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην καὶ γῆνιν ἐπίνοιαν, ἀλλὰ κατὰ θεῖαν ἐπίνοιαν λεχθέντα καὶ παραδοθέντα.

¹⁵ Σημείωσας, πῶς διεξέρχεται τὰ περὶ Μωϋσέως, ὅτι, ἐν τῷ ὄρει ἀνελθὼν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν γνόφον εἶδεν, ὥς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ, τὸν Θεόν.

¹⁶ Σημείωσαι καὶ τὴν τάξιν τῶν τελεσθέντων ἐπὶ Μωσεί, πρὶν ἀξιώθῃν εἰσελθεῖν εἰς τὸν θεῖον γνόφον.

све тврдње (= *афирмације*) постојећих бића, и (опет) све њих још више одрицати, као изнад свега Надсуштом; и не мислити да су одрицања супротна тврдњама¹⁰, него да је далеко пре изнад лишавања Он који је изнад сваког одузимања (= *негације*) и потврђивања (= *афирмације*).

(3.) Управо тако божански Вартоломеј¹¹ говори да је богословље и много и малено; и Еванђеље да је широко и велико, и опет скраћено. Мени се чини, схвативши то надприродно, да је Добри Узрок свега и многоречит¹² и краткоречан и уједно безречан, као Онај за кога нема ни речи¹³ ни поимања, зато што је Он надсуштаствено изнад свега, и једино се неприкривено и истински јавља онима који превазилазе и све нечисто и све чисто, и надилазе свако усхођење свих светих врхова (тј. *Анђела*), и остављају (иза себе) све божанске светлости и гласове и речи небеске¹⁴, и „улазе у Примрак“, где је заиста Онај који је са ону страну свега, као што веле речи (Св. Писма) (2 Мојс. 20, 19-21 и 19, 9).

Јер није напросто заповеђено божанскоме Мојсеју¹⁵ да се најпре он сам очисти, и затим да се одвоји од не таквих, и (тек) после свег очишћења¹⁶ он чује многогласне трубе, види многе светлости које зраче чисте и

¹⁰ Јер одрицања о Богу не супротстављају се потврђивањима; Бог је наиме изнад сваког и одузимања и тврђења. Прочитај (о томе) у спису „О небеској јерархији“, мало после почетка.

¹¹ Запази овде и непатвореност (= *ненамештѣности*), да су ове божанствене (речи) списи великог Дионисија. Уз њих, у претходним расправама, он се користио навођењем савременика апостола, а сад, на сличан начин, наводи изреку божанственог Вартоломеја, како то показује израз „говори“, јер да мисли на ненаписано (= *усмено*) учење, рекао би „вели“. Запази да он наводи изреку о томе како је богословље и много и малено.

¹² (Реч) πολύλογος са нагласком на претпоследњем слогу (значи) онај који много прича, а πολύλογος са нагласком на трећем слогу од краја (значи) онај за којег треба много речи, као што и πρωτότοκος са нагласком на трећем слогу од краја (означава) прворођеног, а πρωτότοκος са нагласком на претпоследњем слогу (означава) жену која је први пут родила (= *πρωτοτόκινη*). Тако и Хомер: „Јаук оне која је први пута родила, претходно не познајући рођења“. (Ил. 17, 5).

¹³ То јест: представно сопствене природе у ономе што је споља(шње). Тако треба мислити и о мисли (= *мишљењу*).

¹⁴ Гласовима и речима небеским назива оно што је о Богу речено у (Светом) Пјсму, да нису исказани и предани према човековој и земној, него према божанској Замисли.

¹⁵ Запази како се то догађа са Мојсејем, када је, попевши се на Гору и ушавши у Примрак, видео Бога колико је то човеку могуће.

¹⁶ Запази и поредак онога што се догодило са Мојсејем пре но што се удостојио да уђе у божански Примрак.

ἀπαστρέπτοντα καὶ πολυχύτους ἀκτῖνας· εἶτα τῶν πολλῶν ἀφώρισται, καὶ κατὰ τῶν ἐκκρίτων ἱερέων ἐπὶ τὴν ἀκρότητα τῶν θείων ἀναβάσεων φθάνει. Κὰν τοῦτοις αὐτῷ μὲν οὐ συγγίνεται τῷ Θεῷ, θεωρεῖ δὲ οὐκ αὐτὸν ἀθέατος γάρ· ἀλλὰ τὸν τόπον οὗ ἐστὶ¹⁷. Τοῦτο δὲ οἶμαι σημαίνειν τὸ τὰ θειότατα καὶ ἀκρότατα τῶν ὁρωμένων καὶ νοομένων ὑποθετικούς¹⁸ τινες εἶναι λόγους τῶν ὑποβεβλημένων τῷ πάντα ὑπερέχοντι, δι' ὧν ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἐπίνοιαν αὐτοῦ παρουσῶς δέικνυται, ταῖς νοηταῖς ἀκρότησι τῶν ἀγιωτάτων αὐτοῦ τόπων ἐπιβατεύουσα¹⁹.

Καὶ τότε καὶ αὐτῶν ἀπολύεται τῶν ὁρωμένων καὶ τῶν ὁρώντων, καὶ εἰς τὸν γνόφον²⁰ τῆς ἀγνωσίας²¹ εἰσδύνει τὸν ὄντως μυστικόν, καθ' ὃν ἀπομυεῖ

¹⁷ Τίς ὁ τόπος ἐν ᾧ ἔστι ὁ Θεὸς ἐπὶ Μωϋσέως, καὶ τί ἐστὶν ἀκρότητος νοητῶν, καὶ τί ὁρατῶν, ἐν τῷ «Περὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἱεραρχίας» εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου κεφαλαίου διεξήλθομεν.

¹⁸ Ὑποθετικούς λόγους φησί, τοὺς ὑπογραφικούς, ἢ ὡς θεωρητικούς τῶν ὄντων, ἅπερ ὑποβεβλημένα ἔφη τῷ Θεῷ εἶναι· δι' αὐτῶν γάρ, ἡγουν τῆς τούτων διαμονῆς, καὶ συντηρήσεως, τοῖς πᾶσιν αὐτὸν παρεῖναι διδασκόμεθα, οὐ μεταβατικῶς, ἀλλὰ προνοητικῶς· νοητὰς δὲ ἀκρότητας τὰς οὐρανίας, καὶ νοεράς οὐσίας τὰς περὶ Θεὸν οὐσας καλεῖ, ἅς καὶ τόπους αὐτοῦ ἀγιωτάτους ὠνόμασεν· ὧν καὶ αὐτῶν ὑπέρκειται, ἢ ὡς ἀπολύεται, κατὰ μὴδὲν αὐτοῖς ὅλως προσεοικῶς.

¹⁹ Τὴν κατὰ σύνθεσιν τοῦ ῥητοῦ ἐξήγησιν οὕτω νοητέον, ὅτι ὁ Μωϋσῆς, θεωρήσας τὸν τόπον οὗ εἰστέκει ὁ Θεός, καὶ τότε ἀπολυθεὶς τῶν τε ὁρωμένων, τουτέστιν αἰσθητῶν ἀπάντων, καὶ τῶν ὁρώντων, ἀντὶ τοῦ λογικῶν ἀπάντων, νοητῶν τέ φημι καὶ νοερῶν οὐσιῶν, μεθ' ὧν καὶ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τηνικαῦτα εἰς τὸν γνόφον εἰσῆλθε, τουτέστιν εἰς τὴν περὶ Θεοῦ ἀγνωσίαν, ἔνθα, πᾶσας ἀπομύσας τὰς γνωστικὰς ἀντιλήψεις, ἐγένετο ἐν τῷ ἀναφεῖ τῷ νῷ καὶ ἀοράτῳ, πασῶν ἀντιλήψεων γνωστικῶν τοῦ πέρα πάντων Θεοῦ, καὶ ἐνωθεὶς διὰ τοῦ τοιοῦτου τρόπου τῇ ἀγνωσίᾳ καὶ ἀνερευρησίᾳ, οὐ λέγω τῇ περὶ αὐτοῦ ἀνερευρησίᾳ τοῦ ἰδίου νοῦ, οὔτε τῇ ἐτέρου ἀνερευρησίᾳ ἐν τῷ μῆτε αὐτόν, μῆτε ἐτερόν τι νοεῖν, ἀλλ' ἐνωθεὶς τῷ παντελῶς ἀγνώστῳ πάσης γνώσεως τοῦ πάντων ἐπέκεινα τότε τῇ ἀγνοίᾳ τὸ πᾶν ἔγνω.

²⁰ Σημείωσαι δέ, ὡς γνόφον τὴν ἀγνωσίαν ἐνόησε.

²¹ Πῶς δι' ἀγνωσίας ὁ Θεὸς γινώσκειται, καὶ ὧς φησι, καὶ ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» λόγῳ, πλατύτερον διεξήλθομεν ἐν κεφαλαίῳ β'. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς ἐν τῇ Ἐδόξῳ, ἔνθα γέγραπται, ὅτι εἰσῆλθε Μωϋσῆς εἰς τὸν γνόφον οὗ ἦν ὁ Θεός, τὸ μὲν Ἑβραϊκὸν ἔχει ἀραφέλ· οἱ δὲ Ἑβδομήκοντα, καὶ Ἀκύλας, καὶ Θεοδοτίων τὸ ἀραφέλ γνόφον ἐξέδωκαν. Σύμμαχος μέντοι ὁμίχλην τὸ ἀραφέλ ἐρμήνευσεν. Ὁ δὲ Ἑβραῖος λέγει τὸ ἀραφέλ, ὄνομα εἶναι στερεώματος εἰς ὃ ἔφθασε Μωϋσῆς· ἐπτα γὰρ στερεώματά φασιν, ἃ καὶ οὐρανοὺς καλοῦσι, καὶ τὰ ὀνόματα λέγουσιν· ὧν μνημονεῦσαι νῦν οὐκ ἀναγκαῖον. Ἀνέγνω δὲ τοῦτο ἐπτα οὐρανοὺς καὶ ἐν τῇ συγγεγραμμένῃ Ἀρίστωνι τῷ Πελλαίῳ διαλέξει Παπίσκου καὶ Ἰάσονος, ἣν Κλήμης

многoизливајуће зраке; затим је одвојен од многих (тј. *осијалих*) и испред изабраних свештеника достиже на врх божанских усхођења. И у њима не сусреће се са Самим Богом, и види не Њега, јер је Невидљив, него место где је Он¹⁷ (2 Мој 33, 20-33). (Ово пак мислим да значи да оно најбожанскије и најкрајње код видљивих и умних (бића) јесу основни¹⁸ неки логоси оних (бића) која су подложена (= *подлежећа*) све Превасходећем, кроз које се (логосе) показује Његово изнад сваке замисли Присутство, које заседа на умне врхове најсветијих места Његових¹⁹ (тј. *на Анђеле*).)

И тада се ослобађа и од самих тих гледаних и гледајућих (тј. *видљивих и умних бића*), и улази у Примрак²⁰ Непознања²¹, заиста мистички

¹⁷ Које је то место на којем је Бог стајао пред Мојсејем и који је то врхунац оних умних (= *духовних*) а који видивих, расправили смо на крају прве главе (списа) „О небеској јерархији“.

¹⁸ Основним (тј. *хипотетичким*) логосима (= *начелима, раз-лозима*) зове оне описиве, или као сагледиве логосе битијућих (ствари), за које (логосе) каже да су подлежећи (= *подноже*) Богу; јер кроз њих, тј. (захваљујући) њиховој постојаности и истрајности (= *одрживости*), учимо се да Он (тј. *Бог*) пребива у свему, и то не прелазно (= *прелажењем*), него промисаоно; а умним врховима зове небеска и умна суштаства која су око Бога, која је назвао и његовим најсветијим местима, а која, такође и њих, Бог превазилази, или од којих је слободан (= *одрешен*), уопште ни по чему њима сличан.

¹⁹ Према склопу реченог ово тумачење (= *објашњење*) треба разумети тако да је Мојсеј, видевши оно место на којем је стајао Бог, и тада бивши ослобођен како од видивих тј. од свих чулних (ствари), тако и од гледајућих (бића), уместо да каже: од свих логичних (= *разумних*) (бића), велим за умне и духовне суштине, са којима убрајам и наше душе, и тек тада је ушао у Примрак, тј. у незнање о Богу, и тамо, затворивши све познајне (способности) схватања, бива у ономе што је умом недодириво и невидиво, изнад свих познајних способности оностраног свему (= *Бога*), и сјединивши се тим начином непознању и недејствености, не велим само за себи сопствену недејственост самога ума, нити за ону другу недејственост у којој се не мисли ни на себе, ни на друго нешто, него сјединивши се са Оним потпуно Непознатљивим сваким знањем оностраног свему (= *Богу*), тада је непознањем све дознао.

²⁰ А запази да је непознање замислио као Примрак.

²¹ Како се Бог познаје кроз непознање каже се и овде, а и у спису „О божанским именима“ то смо, у другој глави, опширније образложили. Треба знати да у књизи Изласка, у којој је написано да је Мојсеј ушао у Примрак у којем беше Бог, у јеврејском стоји реч „арафел“, а Седамдесеторица (преводилица Старог завета на грчки) и Акила и Теодотион ово „арафел“ су превели са γνόφος (= *Примрак*). Симах пак је „арафел“ превео са ὁμίχλη (= *магла*). А Јевреј (тј. *Јосиф Флавије*) каже да је „арафел“ име свода (небеског) до којег је стигао Мојсеј. Јер, кажу да има седам сводова који се називају небесима, а наводе им и имена која овде није неопходно навести. Прочитах о тих седам небеса у дијалогу Паписка и

πάσας τὰς γνωστικὰς ἀντιλήψεις, καὶ ἐν τῷ πᾶμπαν ἀναφεῖ καὶ ἀοράτῳ γίγνεται, πᾶς ὢν τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ οὐδενὸς οὔτε ἑαυτοῦ οὔτε ἑτέρου, τῷ παντελῶς δὲ ἀγνώστῳ τῆς πάσης γνώσεως²² ἀνενεργησίᾳ, κατὰ τὸ κρεῖττον ἐνούμενος, καὶ τῷ μηδὲν γινώσκειν, ὑπὲρ νοῦν γινώσκων.

ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν ἑκτῷ βιβλίῳ τῶν Ὑποτυπώσεων τὸν ἅγιον Λουκᾶν φησὶν ἀναγράψαι. Ὅμως τὸ περὶ τοῦ γνόφου, εἰς τὴν θείαν ἀγνωσίαν θεωρούμενον, θειότερον πεφιλοσόφηται καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ· ἐν τῇ πέμπτῃ δὲ τελείως περὶ τούτου γράφει.

²² Σημείωσαι ὅτι τῇ πάσης γνώσεως ἀνενεργησίᾳ τῷ ἀγνώστῳ ἐνούμεθα.

(Примрак), у којем затвара све познајне способности схватања, и буде у свецело недодиривом и невидивом, сав припадајући Ономе који је изнад свега, и никоме (од осталих), ни себи ни другоме; неделатношћу пак сваког познања²² сједињујући се на бољи начин Ономе који је свецело Непознат, и ништа не познајући, надумно познаје.

Јасона који је написао Аристон из Пеле, а за који Климент Александријски у осмој књизи „Образаца“ каже да га је написао св. Лука. Међутим, о Примраку виђеном у божанственом непознању, (Дионисије) је божанственије философирао у својим посланицама. У петој о томе пише савршено.

²² Запази да се неделатношћу целокупног нашег знања сједињујемо са Недознајним.

Κεφάλαιον Β'

Πῶς δεῖ καὶ ἐνοῦσθαι, καὶ ὕμνους
ἀνατιθέναι τῷ πάντων αἰτίῳ, καὶ ὑπὲρ πάντα

Κατὰ τοῦτον ἡμεῖς¹ γενέσθαι τὸν ὑπέρφωτον εὐχόμεθα γνώφον, καὶ δι' ἀβλεψίας καὶ ἀγνωσίας ἰδεῖν, καὶ γνῶναι τὸ ὑπὲρ θεῶν καὶ γνῶσιν αὐτὸ τὸ μὴ ἰδεῖν μηδὲ γνῶναι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ὄντως ἰδεῖν καὶ γνῶναι, καὶ τὸν ὑπερούσιον ὑπερουσίως ὑμῆσαι διὰ τῆς πάντων τῶν ὄντων² ἀφαιρέσεως, ὥσπερ οἱ αὐτοφυῆς ἀγαλμα ποιῶντες, ἐξαιροῦντες πάντα τὰ ἐπιπροσθούντα τῇ καθαρᾷ τοῦ κρυφίου θεᾶ καλύμματα, καὶ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ τῇ ἀφαιρέσει μόνῃ τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀναφαίνοντες κάλλος.

Χρὴ δέ, ὡς οἶμαι³, τὰς ἀφαιρέσεις ἐναντίως ταῖς θέσεσιν ὑμῆσαι· καὶ γὰρ ἐκεῖνας μὲν, ἀπὸ τῶν πρωτίστων ἀρχόμενοι, καὶ διὰ μέσων ἐπὶ τὰ ἔσχατα

¹ Καὶ ἐνταῦθα περὶ θεοῦ γνώφου καὶ τῆς ἀγνωσίας λέγει. Καὶ σημειῶσαι ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ ὑπὸ τὸν θεῖον γνώφον γενέσθαι, τὸ δι' ἀβλεψίας καὶ ἀγνωσίας ἰδεῖν καὶ γνῶναι τὸ ὑπὲρ θεῶν καὶ γνῶσιν, κατ' αὐτὸ τὸ μὴ ἰδεῖν μηδὲ γνῶναι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ, φησί, τὸ ὄντως ἰδεῖν καὶ γνῶναι· οὐδαμοῦ δὲ οὕτω σαφηνίζει τὴν ἐν ἀγνωσίᾳ γνῶσιν. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὴν ε' πρὸς Δωρόθεον ἐπιστολὴν.

² Τοῦτέστι διὰ τοῦ μηδὲν τῶν ὄντων προσφυῆς αὐτῷ νοεῖν· τοῦτο γὰρ ἀφαίρεισιν ὠνόμασεν. Αὐτοφυῆς δὲ ἀγαλμὰ φησιν, ὃ γίνεται ἐν ὕλῃ ἀτμήτῳ, οἷον ἐν πέτρᾳ ὀλοκλήρῳ, ἐν ὅσῳ ἔστηκεν, ὅταν γλύψῃ τις ζῶν τι, ὡς δηλοῖ καὶ Εὐριπίδης ἐν Ἀνδρομέδᾳ·

Παρθένου τ' εἰκόνα τινα
Ἐξ αὐτομόρφων λαῖνων τειχισμάτων,
Σοφῆς ἀγαλμα χειρός.

Αὐτόμορφον γὰρ ἀγαλμα τῆς πέτρας τὸ αὐτοφυῆς εἶπεν· ἀλλὰ καὶ ὅταν μέρος τι τοῦ δένδρου γλύφῃ ἐστῶτος καὶ ἀνθοῦντος, καὶ μέρος κλίνης ποιήσῃ, ὅπερ ὡς φησιν Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ἐποίησεν Ὀδυσσεύς· ἢ καὶ ἐν τῷ τοιοῦτῳ δένδρῳ ἐγλύψε τρόπαιον νίκης. Φησὶ δὲ καὶ τιμίας λίθου ἀγάλματα, οἷον ὅταν ἡ σμάραγδος, ἀποκαθαρθεῖσα τοῦ περιέχοντος γεώδους, αὐτὴ ἀναφανῇ ἀγαλμα, τοῦτέστιν ἀγλαΐσμα· πρὸς ὃ μάλιστα νῦν βλέπων εἶπε τὸ προκείμενον, ὡς Διονύσιος ὁ ποιητὴς ἐν βιβλίῳ Λιθικῶν·

Τῆς βαθυχλοάοντος ἰάσπιδος, ἢ ἀμεθύστου
Πορφυρόεντος ἀγαλμα, μελαγκρατέτης ὑάκινθος.

Ταῦτα γὰρ πάντα δείκνυσιν τὸ πολυμαθὲς τοῦ ἁγίου τούτου ἀνδρός.

³ Τὸ παρὸν χωρίον ἐν ταῖς ἐξῆς αὐτὸς ὁ Πατὴρ σαφηνίζει. Θέσεις μὲν οὖν εἰσιν, ὅσα οἰκείως ἐπὶ Θεοῦ λέγεται, [ὅτι ἐστίν] οἷον τὸ ὦν, τὸ ζῶν, τὸ φῶς, καὶ τὰ ἄλλα·

Глава 2.

Како се треба сједињавати и химне узносити
Узрочнику свега и изнад свега

Молимо се да будемо у овоме надсветлосном Примраку¹, и да кроз негледање и непознање, самим тим невиђењем и непознањем видимо и познамо Онога што је изнад виђења и познања – јер то и јесте истински видети и познати – и Надсуштаственога надсуштаствено опевати кроз одузимање свега постојећег². Као они који праве статуу од природне громаде, па одузимају (кlesaњем) све сувишне насlage које су препрека чистом виђењу скривенога (лика); једино тим одузимањем они саму собом износе на видело скривену (унутра) лепоту.

А треба, како мислим³, ова одузимања (тј. *нежаџије*) супротно потврдама (= *афирмацијама*) опевати. Јер оне тамо (тј. *афирмације*) стављали

¹ И овде говори о божанском Примраку и непознању. А запази да бити под божанским Примраком јесте то: невиђењем (= *негледањем*) и непознањем видети и познати оно што је изнад виђења и познања, тим невиђењем и непознањем. Јер то јесте, вели, заиста видети и познати. А нигде другде тако не разјашњава познање у непознању. Прочитај и пету посланицу Доротеју.

² То јест замишљењем да ниједно од постојећих (бића) није њему сродно, ето то он назива одузимањем. А самониклом скулптуром зове оно што бива у нетесаном (= *необрађеном*) материјалу, нпр. у целцу камену у којем је (као такво) и било, када исклеше неко неког живог (човека), као што казује и Еврипид у Андромеди:

И девице лик неки
из самоуобличених (= *својеобличних*) тврдих стена
кип мудре (= *умешне*) руке.

Јер, самоуобличену статуу од камена он зове самониклом. Али и кад издубиш неки део стабла, које стоји у земљи и расте, и (од њега) направиш део лежја, као што, како каже Хомер у Одисеји, Одисеј направи, или у таквом дрвету изреза трофеј победе. А он (= *Дионисије*) вели и за скулптуре од драгог камена, нпр. кад се смарагд, очишћен од земље прилепљене уз њега, сам од себе пројави као скулптура, тј. украс; на шта понајвише гледајући рече ово напред, као и песник Дионисије у књизи „О драгом камењу“:

Од тамнозеленог јасписа, или аметиста
пурпурна статуа од најцрњег јакинта.

Све ово је доказ многуочености овог светог човека.

³ Ово место надаље сам отац разјашњава. Дакле, тврђења су наине она која се исказују као својствена Богу, нпр [да јесте] као да Јесте (= *Сυῦστι*), Живот,

κατιόντες, ἐτίθεμεν· ἐνταῦθα δέ, ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ ἀρχικώτατα τὰς ἐπαναβάσεις ποιοῦμε-νοι, τὰ πάντα ἀφαιροῦμεν, ἵνα ἀπερικαλύπτως γνῶμεν ἐκείνην τὴν ἀγνωσίαν, τὴν ὑπὸ πάντων τῶν γνωστῶν ἐν πᾶσι τοῖς οὐσι⁴ περικεκαλυμμένην, καὶ τὸν ὑπερούσιον ἐκεῖνον ἴδωμεν γνόφον, τὸν ὑπὸ παντὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐσι φωτὸς ἀποκρυπτόμενον.

ἀφαιρέσεις δέ, ὅσα ὡς ἀλλότρια Θεοῦ ἀποφάσκειται· οἷον ὅτι οὐ σῶμα ὁ Θεός, οὐ ψυχὴ, οὐδὲ τι τῶν γνωστῶν, ἢ τῇ νοήσει ὑποπιπτόνων. Ἄλλως· Τί εἰσι θέσεις καὶ αἱ ἀφαιρέσεις, ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων» λόγῳ διαφόρως ἔγνωμεν.

⁴ Αἱ τῶν ὄντων γνώσεις, φησί, τὸ περὶ Θεοῦ ἄγνωστον οὐκ ἐκκαλύπτουσι, καὶ εἰς φανέρωσιν ἄγουσιν· ἀλλὰ μᾶλλον συγκαλύπτουσι καὶ ἀποκρύπτουσι. Τὸ δὲ ἐν τοῖς οὐσι φῶς ὑποληπτέον τὸ γνῶναι τὰ ὄντα ἢ ὄντα ἐστὶ, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς εὐρίσκομεν.

смо (тј. *пријисивали Богу*) почињући од најпрвих и силазећи преко средњих до најзадњих. А овде код одузимања (тј. *нежација*), чинећи узлажења од последњих ка најпрвима, одузимамо све, да бисмо неприкривено познали оно Незнање које је у свему постојећем прикривено свиме познаваним⁴, и да бисмо видели онај Надсуштаствени Примрак, сваком светлошћу у постојећим (бићима) прикриван.

Светлост и остало; одузимања пак су она која се као туђа Богу одричу: нпр. да Бог није тело, није душа, нити ишта од (нама) познативог или мисли подпадивог. Друго тумачење: шта су потврђивања и одузимања, сазнали смо на други начин у спису „О божанским именима“.

⁴ Познања битијућих (ствари), вели, не откривају оно недознативо о Богу и не изводе на јаву (= *пројаву*), него више скривају и покривају. А светлост у битијућим треба схватити као познање битијућег како битијуће јесте, како ћемо наћи и надаље.

Κεφάλαιον Γ'

Τίνες αἱ καταφατικαὶ θεολογίαι, τίνες αἱ ἀποφατικαὶ

Ἐν μὲν οὖν ταῖς «Θεολογικαῖς ὑποτυπώσειςι»¹ τὰ κυριώτατα τῆς καταφατικῆς θεολογίας ὑμνήσαμεν, πῶς ἡ θεία καὶ ἀγαθὴ φύσις, ἐνικὴ λέγεται, πῶς τριαδική· τίς ἡ κατ' αὐτὴν λεγομένη πατρότης τε καὶ υἰότης· τί βούλεται δηλοῦν ἡ τοῦ Πνεύματος θεολογία· πῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἀμεροῦς ἀγαθοῦ τὰ ἐγκάρδια τῆς ἀγαθότητος ἐξέφυ φῶτα, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν ἑαυτοῖς², καὶ ἐν ἀλλήλοις συναϊδίου τῇ ἀναβλαστήσει μονῆς ἀπομεμένηκεν ἀνεκφοιτήτα· πῶς ὁ ὑπερούσιος Ἰησοῦς³ ἀνθρωποφυϊκαῖς ἀληθείαις οὐσίωται· καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τῶν Λογίων ἐκπεφασμένα κατὰ τὰς «Θεολογικὰς ὑποτυπώσειςις» ὑμνεῖται.

Ἐν δὲ τῷ «Περὶ θεῶν ὀνομάτων» πῶς ἀγαθός⁴ ὀνομάζεται, πῶς ὢν, πῶς ζωὴ καὶ σοφία, καὶ δύνამις, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς νοητῆς ἐστὶ θεωνυμίας.

Ἐν δὲ τῇ «Συμβολικῇ θεολογίᾳ»⁵, τίνες αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ θεῖα μετωνυμία· τίνες αἱ θεῖαι μορφαί, τίνα τὰ θεῖα σχήματα, καὶ μέρη, καὶ ὄργανα, τίνες οἱ θεοὶ τόποι, καὶ κόσμοι, τίνες οἱ θυμοί, τίνες αἱ λῦπαι, καὶ

¹ Τί περιέχει ὁ λόγος τῶν «Θεολογικῶν ὑποτυπώσεων». Ἴδου θεολογίας ὑποθῆκαι καὶ ἀφορμαί, πάσης ἐχόμεναι θείας καὶ πεφωτισμένης γνώσεως καὶ ὀρθοδοξίας· τὸ εἶδέναι, πῶς ἐνικὴ ἡ θεία φύσις, οἱ νεώτεροι Πατέρες τινὲς ὁμοούσιον προσεῖπον· πῶς τριαδική, ὃ φάμεν τρισυπόστατον, καὶ τὸ εἶδέναι τῶν προσώπων τὰς ιδιότητας, καὶ τί δηλοῦσιν· οἷον πατρότητα, καὶ υἰότητα· καὶ τίς ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἀγιαστικὴ δύνამις καὶ θεολογία· καὶ πῶς εἴρηται τό, ἐξηρεῦξάτο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν· καὶ πῶς περὶ τοῦ προσκυνητοῦ Πνεύματος εἴρηται, ὅπερ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· καὶ πῶς ἐν τῷ Πατρί, καὶ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐν ἀλλήλοις, ὁ Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμα συναϊδῶς καὶ ἀσχίστως καὶ ἀδιαιρέτως ἐν μονῇ εἰσιν ἀνεκφοιτήτω. Δεῖ δὲ εἶδέναι, ὅτι μονὴ καὶ στάσις ταυτὸν εἰσι· κίνησις δὲ ἕτερόν ἐστι τῆς μονῆς. Φησὶν οὖν ὅτι, καὶ ἐν μονῇ ἀκινήτῳ αἰεὶ οὕσα ἡ θεία φύσις, δοκεῖ κινεῖσθαι ἐν τῇ ἐν ἀλλήλοις χωρήσει.

² Οὗτος ὁ νοῦς τῶν εἰρημένων· συναϊδιος, φησὶν, ἡ ὑπαρξὶς τῆς ἀγίας Τριάδος, καὶ οὐχ ἐτέρως μὲν ὑπῆρξεν, ἐτέρως δὲ μετὰ ταῦτα κατέστη· ἢ χωρισμόν τινα ἢ μεταβολὴν ἔσχηκεν, ἀλλ' ἅμα καὶ κατὰ ταυτὸν τό τε ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐ μετ' αὐτόν.

³ Σημειῶσαι κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Ἀκεφάλων.

⁴ Τί περιέχει ὁ «Περὶ θεῶν ὀνομάτων» λόγος.

⁵ Τί περιέχει ὁ τῆς «Συμβολικῆς θεολογίας» λόγος.

Глава 3.

Која су катафатичка богословљења а која апофатичка

У *Божословским ошледима*¹ опевали смо најглавније тезе (= *афирмације*) катафатичког богословља; како се божанска и Добра Природа назива Јединичном, како Тројичном; шта се у Њој зове Очинство и Синовство; шта жели објавити богословље Духа (Светог); како су из Нематеријалног и Неделивог Добра произрасле Срдачне Светлости Доброте, и израстањем остадоше неизлазне из (оног) у Њему и у самима себи и међусобно савечно² Пребивања; како се Надсуштствени³ Исус човекоприродним истинама осуштствио; и толике друге (истине) изнете на јавност кроз Речи (Св. Писма), које се у *Божословским ошледима* опевавају.

У делу пак *О Божанским именима*⁴: како се Бог назива Добрим, како Суштим, како Животом и Мудрошћу и Сином, и толиким другим (именима) која припадају умном Богоименовању.

А у *Символичком божословљу*⁵: која су то преименовања од чулних (назива) на божанске; која су то божанска обличја; које божанске фигуре, и делови и органи; која су божанска места и украси; који су то гњевови,

¹ Шта садржи дело „Богословски обрасци“. Ево основних поставки и полазишта богословља, које се држе (= *имају*) сваког Божанског и просветљеног знања и православља: знати како је божанска Природа јединична, како неки од новијих отаца назваше једносушност; како је тројична, што називамо триипостасна; и знати (лична) својства (трију) лица, и шта та (својства) показују; као: Очинство и Синовство и која је то Божанскога Духа освећујућа сила и богословље (θεολογία: овде *именовање, назвање* Богом). И како је речено „Изговори срце моју реч добру“ (Пс 45, 1). И како је за обожавањем Духа (Св.) речено: „Који из Оца исходи“, и како су у Оцу и у Себи и један у другоме, Син и Дух, савечно и нераздвојно и неразделиво у трајном пребивању неисходном (= *неизлазном*). А треба знати да су пребивање и стајање (= *сῆσις*) једно и исто; а кретање је нешто друго од пребивања. Он, наиме, каже да у пребивању непокретном вечно јесте Божанска Природа, а изгледа да се креће у међусобном прожимању.

² Ово је смисао горе реченог: савечно је, каже, Битије Свете Тројице, и није другачије постојало, а после тога другачије постаде, нити је имало неку раздвојеност, нити промену, него уједно и по једном истом су и Син и Дух Свети из Оца, а не после њега.

³ Забележи – против Несторијеваца и Акефала (= *Монофизита*).

⁴ Шта садржи спис „О божанским именима“.

⁵ Шта садржи спис „Символичко богословље“.

αἱ μῆνιδες, τίνες αἱ μέθαι καὶ αἱ κραπάλαι, τίνες οἱ ὄρκοι, καὶ τίνες αἱ ἀραί, τίνες οἱ ὕπνοι, καὶ τίνες αἱ ἐγρηγόρσεις, καὶ ὅσαι ἄλλαι τῆς συμβολικῆς εἰσι θεοτυπίας ἱερόπλαστοι μορφώσεις.

Καὶ σε οἶομαι συνειρακέναι, πῶς πολυλογώτερα μᾶλλον ἐστὶ τὰ ἔσχατα τῶν πρώτων⁶.

Καὶ γὰρ ἐχρῆν τὰς «Θεολογικάς ὑποτυπώσεις», καὶ τὴν τῶν θείων ὀνομάτων ἀνάπτυξιν βραχυλογώτεραν εἶναι τῆς «Συμβολικῆς θεολογίας»⁷. Ἐπεὶ περ ὅσω πρὸς τὸ ἀναντες ἀνανεύομεν, τοσοῦτον οἱ λόγοι ταῖς συνόψεσι τῶν νοητῶν περιστέλλονται⁸: καθάπερ καὶ νῦν εἰς τὸν ὑπὲρ νοῦν εἰσδύνοντες γνόφον, οὐ βραχυλογίαν, ἀλλ' ἀλογίαν παντελῆ⁹ καὶ ἀνοησίαν εὐρήσομεν.

Κάκει μὲν ἀπὸ τοῦ ἄνω πρὸς τὰ ἔσχατα κατιῶν ὁ λόγος, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς καθόδου¹⁰, πρὸς ἀνάλογον πλήθος ἡρῦνετο: νῦν δέ, ἀπὸ τῶν κάτω πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ἀνίων, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνόδου συστέλλεται, καὶ μετὰ πᾶσαν ἀνοδὸν ὅλος ἄφωτος ἐστὶ, καὶ ὅλος ἐνωθήσεται τῷ ἀφθέκτῳ.

Διὰ τί δὲ ὅλως, φῆς, ἀπὸ τοῦ πρωτίστου¹¹ θέμενοι τὰς θείας θέσεις, ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀρχόμεθα τῆς θείας ἀφαιρέσεως¹²; Ὅτι, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν τιθέντας θέσιν ἀπὸ τοῦ μᾶλλον αὐτῷ συγγενεστεροῦ, τὴν ὑποθετικὴν κατάφασιν¹³ ἐχρῆν τιθέναι: τὸ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν ἀφαίρεσιν ἀφαιροῦντες, ἀπὸ τῶν μᾶλλον

⁶ Τῶν πρώτων τὰ τῆς «Συμβολικῆς θεολογίας» φησί.

⁷ Διὰ τί αἱ «Θεολογικαὶ ὑποτυπώσεις» καὶ ὁ «Περὶ θείων ὀνομάτων» λόγος ὀλιγόστιχοί εἰσι μᾶλλον ἢ ἡ «Συμβολικὴ θεολογία».

⁸ Συνόψεις τῶν νοητῶν τὰς τῇ αὐτῶν ἀπλότητι πρεπούσας θεωρίας ἐκάλεσε. Τὸ δὲ περιστέλλονται ἀντὶ τοῦ συστέλλονται τέθεικεν.

⁹ Ἀλλογίαν φησί τὸ μὴ δύνασθαι λόγῳ παραστήσαι τὰ ὑπὲρ λόγον: καὶ ἀνοησίαν οὖν τὸ ἀνεννόητον, καὶ ὃ μὴ δύναται τις νοῆσαι, ὥς ὑπὲρ νοῦν.

¹⁰ Ἐπειδὴ τὰ νοητὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν τοῦ Θεοῦ ἐνάδες εἰσὶ, καὶ ἐν ὁ Θεός, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἐν: εἰκότως συνέσταται, ἅτε καὶ ἀμερὲς καὶ ἀπλήθυντον. Τὰ δὲ μετὰ Θεόν, ὅσω μᾶλλον κάτεισιν ἐπὶ τὰ αἰσθητά, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὁμιλοῦνται τοῖς μεριστοῖς καὶ σκεδαστοῖς, καὶ πεπληθυσμένοις συμπληθύνεται αὐτοῖς πρὸς τὸν μερισμὸν καὶ τὸ πολυσχιδές τῶν αἰσθητῶν. Πρὸς τὰ ἔσχατα δέ, τοιούτῃ ἀπὸ τῆς «Θεολογικῆς ὑποτυπώσεως».

¹¹ Πρωτίστου φησί τοῦ μᾶλλον οἰκειότερου καὶ τῇ ἐννοίᾳ προεισβάλλοντος, οἶον ὅτι ὦν ὁ Θεός, ὅπερ ἐαυτὸν ὠνόμασεν.

¹² Πῶς δεῖ κεκρῆσθαι ταῖς θέσεσι καὶ ταῖς ἀφαιρέσεσιν ἐπὶ Θεοῦ: καὶ ὅτι τὰς μὲν θέσεις ἀπὸ τοῦ πρωτίστου καὶ μᾶλλον συγγενοῦς τῷ Θεῷ ποιοῦμεθα: τὰς δὲ ἀφαιρέσεις ἀπὸ τῶν ἐσχάτων καὶ μᾶλλον αὐτοῦ διεστηκότων.

¹³ Κατάφασιν ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός ἢ τοῦ καθόλου, ἢ τοῦ μαχομένου, ἢ συμπλεκόμενου τινός, ἢ συγκρινομένου: οἶον, ὁ Θεὸς ζωὴ ἐστίν, ὁ Θεὸς ἀγαθότης

које жалости и јарости; који заноси и опијања; које заклетве и која проклетства; који снови и које будности; и толики други свештеносаздани облици што припадају симболичком Богообразију.

И замишљах да си (већ) сагледао како су већма многоречитији ови последњи (символи) од оних првих⁶. Јер је требало да *Богословски ошледи* и разрада *Божанских имена* буде краће речена од *Символичког богословља*⁷.

Зато што, колико се ка узвишенијем узносимо, толико се речи, сажимањима умних, сужавају⁸. Као и сада, улазећи у надумни Примрак, наћи ћемо не краткоречитост него потпуно безречје и безмисао⁹. И тамо опет, силазећи од горњег ка доњима (тј. *последњима*), по мери силаска¹⁰ реч се проширује ка аналогном мноштву. Сада пак узлазећи од доњих ка превасходећем, по мери успона (реч) се умањује, и после свег узласка сва ће бити безгласна и сва ће се сјединити у Неизрецивоме.

А зашто уопште, рећи ћеш, стављајући (тј. *придајући*) божанске афирмације (почев) од најпрвога¹¹ (тј. *највишега*), божанске негације почињемо од последњих¹²? Зато што, афирмишући Оно што је изнад сваке афирмације, треба да наша основна катафаза¹³ (тј. *пошврда*) буде давана од онога што је Њему већма сродније. А говорећи пак одречно (= *нега-*

⁶ Првим назива оне (символе) из „Символичког богословља“.

⁷ Зашто су „Богословски обрасци“ и спис „О божанским именима“ краћи од „Символичког богословља“.

⁸ Сажимањем умних (моћи) назвао је виђења одговарајућа њиховој нематеријалној једноставности. А ставио је (израз) „сужавају“ уместо „скупљају“.

⁹ Безречјем назива немогућност да се речју изрази оно што је изнад речи; а безмислијем оно немислииво, што неко не може мислити, јер је изнад ума.

¹⁰ Будући да су Божје јединице (= *енаде*) умне (стварности) и изнад ума, и да је Бог Једно, штавише и изнад (новоплатоновског) Једног, с правом се сажме, јер је без делова и немноживо. А за бића после Бога, што се више силази ка чулним (стварима) (речи) се толико више друже са деливим и многообразним, и умножене саумножавају се са њима ка подели и многоврсности чулних (ствари). Ка последњима, то јест из „Богословских образаца“.

¹¹ Најпрвим назива оно што је присније и првоиступајуће у замисли, нпр. да је Бог Сушти, како се Сам назвао.

¹² Како се треба користити тврђењима и одузимањима (када је реч) о Богу: и да тврђења чинимо од оног најпрвог и Богу сроднијег, а одузимања од оног најзадњег и од њега најудаљенијег.

¹³ Потврђивање је апофантички (= *показујући, исказни, истиноносни*) став онога општега, или супротнога, мешовитог, или упоређиваога, нпр. Бог је Живот.

αὐτοῦ διεσθηκότων ἀφαιρεῖν. Ἡ οὐχὶ μᾶλλον ἐστὶ ζωὴ καὶ ἀγαθότης¹⁴ ἢ ἄηρ καὶ λίθος¹⁵; καὶ μᾶλλον οὐ κραιπαλᾶ, καὶ οὐ μηνιᾶ, ἢ οὐ λέγεται οὐδὲ νοεῖται;

ἐστίν. Ὑποθετικὴ δὲ ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός ἢ τοῦ καθόλου, ἢ μαχομένου τινός, ἢ συμπλεκόμενου δηλωτικός. Ἡ οὖν ὑποθετικὴ κατάφασις ἐπὶ Θεοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς ζωὴ ἐστὶ καὶ ἀγαθότης μᾶλλον ἢ ἄηρ καὶ λίθος· αἱ δὲ ἀφαιρέσεις κατὰ ἀπόφασιν λέγονται ἐναντίως τῇ θέσει· ἡ μὲν γὰρ θέσις, κατὰ ὑποθετικὴν, ὡς εἴρηται, κατάφασις λέγεται, ὅτι ζωὴ ὁ Θεὸς ἢ ἄηρ· ἡ δὲ ἀποφατικὴ ἀφαίρεσις, οὐ μεθύκεται ὁ Θεός, οὐκ ὀργίζεται· καὶ ἐπὶ τῶν θέσεων ἐκ τῶν συγγενεστέρων ἀρχόμεθα· οἰκειότερον γὰρ Θεῷ ζωὴ καὶ ἀγαθότης μᾶλλον ἢ ἄηρ καὶ λίθος. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀφαιρέσεων καὶ τῶν ἐσχάτων ἄνιμεν, οἷον τὸ μὴ λόγῳ δηλοῦσθαι τὸν Θεόν, καὶ τὸ μὴ νοεῖσθαι, οἰκειότερο μᾶλλον τῷ Θεῷ, ἢ τὸ μὴ κραιπαλᾶν, μηδὲ ὀργίζεσθαι, καὶ ὅλας ἐκ τοῦ δευτέρου τῆς ἀφαιρέσεως ἀρχόμεθα· οἷον, οὐ μεθύει μᾶλλον ὁ Θεός ἢ οὐ λέγεται· καὶ οὐ μηνιᾶ μᾶλλον ὁ Θεός ἢ οὐ νοεῖται. Κραιπάλη μὲν οὖν ἐστὶ ἡ πολλὴ καὶ σφοδρὸτάτη μέθη, οἷον καραπάλη τις οὔσα, ὃ ἐστὶν ἡ τὸ κάρα, ἥτοι τὴν κεφαλὴν πάλλουσα καὶ πάνυ κινουσα. Μῆνις δὲ οὐχ ἡ τυχούσα ὀργή, ἀλλ' ἡ ἐπίμονος. Ἀπὸ γοῦν τῶν αἰσθητῶν ἀνιόντας ἐπὶ τὰ νοητά, πάσας ταύτας τὰς ἀσωμάτους ἀφαιρέσεις μὴ ταπεινῶς νοεῖν χρή, ἀλλ' ἐφ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων προσυπακοῦειν, ὅπερ αὐτὸς ὁ μακάριος Διονύσιος εἶπεν· οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ὁ Θεός τῶν εἰρημένων, ὧν ἡμεῖς γινώσκουμεν, ἢ νοοῦμεν· ἀλλ' οὔτε ὧν γινώσκουσιν αἱ νοηταὶ δυνάμεις πᾶσαι· πάντα γὰρ τὰ εἰρημένα καθάπαξ ἐκ Θεοῦ εἰσι καὶ αὐτοῦ δωρεαί· καὶ πῶς αὐτὸς ἐξ αὐτῶν ὁ προνοούμενος αὐτῶν κυρίως; Πάντα δὲ διαφόρως διεξήλθομεν ἐν τῷ «Περὶ θείων ὀνομάτων»· πάντα γὰρ ταῦτα, ὡς συμβεβηκότα, καὶ ἐν οὐσίαις τῶν μετὰ Θεόν. Ὁ δὲ Θεός καὶ ὑπὲρ οὐσίαν, καὶ τούτων αἴτιος, οὐκοῦν καὶ ὑπὲρ αὐτά.

¹⁴ Ζωὴ καὶ ἀγαθότης, [ἰδοὺ] κατάφασις, ἥτοι θέσις· οὐ κραιπαλᾶ, οὐδὲ μηνιᾶ, ἰδοὺ ἀπόφασις, ἥτοι ἀφαίρεσις.

¹⁵ Ἄηρ μὲν, κατὰ τὸ ἐν Βασιλείαις εἰρημένον, ἐν αὐρᾷ λεπτῇ· λίθον δὲ ὁ προφῆτης εἶδε. Τοῦτων οὖν οἰκειότερον μᾶλλον θέσεις καὶ δηλώσεις ἐπὶ Θεοῦ ἢ ζωὴ καὶ ἡ ἀγαθότης. Ὡς περ οὖν καὶ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως ἐπὶ τοῦ ἐναντίου, οἷον τὸ κραιπαλᾶν καὶ μηνιᾶν, πόρρω Θεοῦ καὶ ἀλλότρια· τὸ δὲ μήτε λέγεσθαι μᾶλλον πρέπον Θεῷ καὶ ἐγγυτέρω, διὰ τὸ ὑπὲρ πάντα νοῦν τε καὶ λόγον.

живно) о Ономе што је изнад сваке негације, (треба) да негација пође од онога што је Њему већма удаљено. Јер, зар (Бог) није већма Живот и Доброта¹⁴, него ли ваздух или камен¹⁵? И зар већма не опија се и не жести се (= не свеџи се) него што се не исказује (речима) или не замишља (мислима)?

Бог је Доброта. Хипотетички (= основни) пак апофантички став објављује или оно опште, или нешто супротно, или повезано. Дакле, хипотетичка потврда о Богу је да је Бог већма Живот и Доброта него ваздух или камен; а одузимања по одрицању исказују се супротно потврди: јер тврђење (= теза), према хипотетичком, како је горе речено, назива се потврда (= катџафаза) да је Бог (већма) Живот него ваздух; А одричуће одузимање (исказује нпр.) да се Бог не опија и не гњеви. И по питању тврђења започињемо од оног (Богу) сроднијег; јер Богу су Живот и Доброта ближи него ваздух или камен. Код одузимања пак усходимо од оног најзадњег, нпр. (то) да се Бог не може речју објавити (= исказати), и да се не може замислити, самом Богу је ближе, него да се не препија нити се гњеви; уопште, одузимања започињемо од оног другог: нпр. Бог се већма не опија него што се не исказује (речима); и Бог се већма не гњави него што се замишља. Препијање је наима јако и жестоко опијање, као код вртоглавице, то јест када се лобања или глава клати и јако клима. А јарост није неки случајни гњев, него упорни. Дакле, усходећи од чулних ка умним, сва ова одузимања бестелесна не треба схватити ниско, него код сваког појединог од горе реченог подразумева се, као што је сам блажени Дионисије рекао: јер Бог није ништа од реченога, што ми познајемо и замишљамо; нити пак од оног што познају све умне силе. Јер, све речено, једно по једно, од Бога је и његови су дарови. И како је онда од њих Онај Који битно промишља о њима? Све смо ово на различите начине разматрали у (спису) „О божанским именима“. Јер све ово као случено (= акцидент, збивши се) јесте у суштинама које су после Бога. Сам пак Бог је и изнад суштине и њихов Узрочник, па је и изнад њих.

¹⁴ Живот и Доброта, то су потврђивање или тврђење; не-препијање и не-гњев су одрицање или одузимање.

¹⁵ Ваздух, према реченом у књизи о Царевима (3 Цар. 19, 12) у фином (је) поветарцу; а камен је видео Пророк (Пс. 117/118, 22). Од ових назива (= ив'м'ова) Богу су својственија тврђења и искази: Живот и Доброта. Као, дакле, и код одузимања на супротноме, нпр. опијати се или гњежити се, далеко је од Бога и туђе. А то да се и не изговара (= зовори, назива) већма приличи Богу и ближе је, зато што је Он изнад сваког ума и речи (= њојма).

Κεφάλαιον Δ'

Ὅτι οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν
ὁ παντὸς αἰσθητοῦ καθ' ὑπεροχὴν αἷτιος

Λέγομεν οὖν, ὡς ἡ πάντων αἰτία, ὑπὲρ πάντα οὔσα, οὔτε ἀνούσιος ἐστίν, οὔτε ἄζωος, οὔτε ἄλογος, οὔτε ἄνους, οὔδὲ σῶμά ἐστιν· οὔτε σχῆμα, οὔτε εἶδος, οὔτε ποιότητα, ἢ ποσότητα, ἢ ὄγκον ἔχει· οὔδὲ ἐν τόπῳ ἐστίν¹, οὔτε ὁράται, οὔτε ἐπαφὴν αἰσθητὴν ἔχει· οὔδὲ αἰσθάνεται, οὔτε αἰσθητή ἐστίν, οὔδὲ ἀταξίαν ἔχει καὶ ταραχὴν, ὑπὸ παθῶν ὑλικῶν ἐνοχλουμένη· οὔτε ἀδύναμος ἐστίν, αἰσθητοῖς ὑποκειμένη συμπτώμασιν, οὔτε ἐν ἐνδείᾳ ἐστὶ φωτός, οὔδὲ ἀλλοίωσιν, ἢ φθοράν, ἢ μερισμόν, ἢ στέρησιν, ἢ ρεῦσιν, οὔτε ἄλλο τι τῶν αἰσθητῶν, οὔτε ἐστίν, οὔτε ἔχει.

¹ Ἀναγκαίως ὁ Πατὴρ διὰ τούτων προσησφαλίσατο τὸν ἀκροατὴν, ὥστε μὴ ταῖς ἐξῆς ἀποφάσεσιν οἶεσθαι ὅλως μὴ εἶναι τὸ θεῖον· ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν τὸ εἶναι αὐτὸ ὑπέθετο, ἐν ἐκείνοις δὲ τὸ καὶ μὴδὲν τῶν ὄντων εἶναι, ἀλλ' ὑπερούσιον.

Глава 4.

Да ништа од чувственога није превасходни
Узрочник свега чувственога

Говоримо дакле да (Бог), као Узрочник свега, будући изнад свега, нити је несуштаствен, нити безживотан, нити бесловесан, нити безуман; нити је тело, нити облик (= *форма*); нити изглед, нити каквоту или количину или масу има; нити је у месту¹, нити се види, нити има чулни додир; нити осећа, нити је осетљив; нити има неред и немир, узнемираван материјалним страстима; нити је немоћан, подлежући чулним симптомима; нити је у недостатку светлости; нити је променивост, или пропадивост, или деливост, или лишеност, или отицање; нити било шта друго од чувствених, нити јесте нити има.

¹ Овако овај Отац, нужним начином, унапред је обезбедио читаоца како не би, следећи одрицањима, помислио да Божанство уопште не постоји. Он је овим предпоставио (= *предположио*) да Оно јесте (= *постоји*), а оним је (означио) да није ништа од битијућих, него је надсуштаствено.

Κεφάλαιον Ε'

Ὅτι οὐδὲν τῶν νοητῶν ὁ
παντὸς νοητοῦ καθ' ὑπεροχὴν αἴτιος

Αὐθις δὲ ἀνιόντες λέγομεν, ὡς οὔτε ψυχὴ ἐστίν, οὔτε νοῦς· οὔτε φαντασίαν, ἢ δόξαν, ἢ λόγον, ἢ νόησιν ἔχει¹· οὐδὲ λόγος ἐστίν, οὔτε νόησις· οὐδὲ λέγεται οὔτε νοεῖται· οὔτε ἀριθμὸς ἐστίν, οὔτε τάξις, οὔτε μέγεθος, οὔτε σμικρότης, οὔτε ἰσότης, οὔτε ἀνισότης, οὔτε ὁμοιότης ἢ ἀνομοιότης· οὔτε ἔστηκεν, οὔτε κινεῖται, οὔτε ἡσυχίαν ἄγει, οὔτε ἔχει δύναμιν, οὔτε δυνάμεις ἐστίν· οὔτε φῶς· οὔτε ζῆ, οὔτε ζωὴ ἐστίν· οὐδὲ οὐσία ἐστίν, οὔτε αἰών, οὔτε χρόνος· οὐδὲ ἐπαφή ἐστίν αὐτῆς νοητῇ· οὔτε ἐπιστήμη, οὔτε ἀλήθειά ἐστίν, οὐδὲ βασιλεία, οὔτε σοφία· οὐδὲ ἔν, οὐδὲ ἐνότης², οὐδὲ θεότης, ἢ ἀγαθότης, οὐδὲ πνεῦμά ἐστίν ὡς ἡμᾶς εἰδέναι· οὔτε υἰότης, οὔτε πατρότης³, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἡμῖν ἢ ἄλλω τινὶ τῶν ὄντων συνεγνωσμένων· οὐδέ τι τῶν οὐκ ὄντων,

¹ Διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεδῆλωται, φαντασία, δόξα, λόγος, νόησις, ἃ κατὰ τὸν νοῦν θεωρεῖται. Προσεπινοητέον δὲ τὸ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον μὴ ἔχειν λόγον· ὁμοίως καὶ νόησιν κατὰ τὴν ἐν τοῖς νοεροῖς κτίσμασι· καὶ τὰ ἐξῆς δὲ οὕτως ἐκδέχασθαι χρή. Ἄλλως· Καὶ ἐπὶ τούτων ὁμοίως τὸ ὡς ἡμᾶς εἰδέναι θετέον· τῶν μετ' αὐτὴν δέ, δηλαδή τὴν θεϊαν φύσιν, τουτέστι τῶν κτισμάτων τὰς θέσεις ποιεῖσθαι φησὶν ἐν τῷ λέγειν ζῶην ἢ φῶς κατὰ τὰ ἐν τοῖς γεννητοῖς θεωρούμενα, ἐξ ὧν τὸν ταῦτα ὑποστήσαντα ἐννοοῦμεν, καὶ οὐ τῆς αὐτοῦ φύσεως διὰ τούτων θέσιν τινὰ εἰσάγομεν· καὶ πάλιν ἀφαίρεσιν ποιоῦμεν τῷ κατὰ μὴδὲν τούτων εἶναι λέγειν τὸ θεῖον.

² Διαφέρουσιν ἀλλήλων ἐν καὶ ἐνότης· τὸ μὲν γὰρ δηλοῖ τὸ ὑπερκείμενον, τὸ δὲ τὴν τοιαύτην ποιότητα, ὥσπερ λευκὸν καὶ λευκότης, ἀγαθὸν καὶ ἀγαθότης. Σημειῶσαι δὲ ὅτι οὔτε ἡ θεότης οὐσία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τι τῶν εἰρημένων, οὐδὲ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς· διὸ οὐδὲν αὐτῶν ἐστίν. Οὐ γὰρ ἐστὶ ταῦτα οὐσία αὐτοῦ, ἀλλὰ δόξα περὶ αὐτόν· Οὕτω καὶ Σέξτος ὁ ἐκκλησιαστικὸς φιλόσοφος εἶπε, καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Θεολογικῶν αὐτοῦ, ὡς οὔτε [ἡ] θεότης, οὔτε τὸ ἀγέννητον, οὔτε ἡ πατρότης οὐσίαν σημαίνουσι Θεοῦ.

³ Σημειῶσαι δὲ καὶ ὅτι οὐδὲ πνεῦμά ἐστίν, ὡς ἡμᾶς εἰδέναι, οὔτε υἰότης, οὔτε πατρότης. Καὶ τὸ «ὡς ἡμᾶς εἰδέναι» ἐπὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς προκειμένοις ἀποφάσεως λαβέ· δηλοῖ δὲ τὸ κατὰ τὴν ἡμετέραν εἰδησιν.

Глава 5.

Да ништа од умнога није превасходни
Узрочник свега умнога

И опет усходећи (од чувствених ка умнима) говоримо да (Бог) нити је душа, нити Ум; нити има маштање или схватање или реч или мишљење¹; нити је реч, ни мишљење; нити се изриче, нити замишља; нити је број, нити ред, ни величина, ни маленкост, ни једнакост ни неједнакост, ни сличност или несличност; нити стоји нити се креће, нити у тишини проводи; нити силу има, нити је сила, нити светлост; нити живи, нити је живот; нити је суштина, нити век, нити време; нити постоји умни додир Њега, нити познање (= наука); нити је истина, ни царство, ни мудрост; нити је једно, нити јединство²; нити божанство или доброта; нити је дух како ми знамо; нити синовство нити очинство³; нити било шта друго од онога што ми или неко друго од постојећих (бића) познајемо; нити је шта

¹ То се разликује међусобно, као што је горе показано, (наиме) машта, схватање (= *представа*), разум, мишљење, што се (све) сагледава на уму. Уз то пак треба додатно (с)мислити (= *измислити*) да по нашем разуму (Он је) – немање разума, такође и мишљење према мишљењу у разумним (= *духовним*) створењима; и (све) остало треба тако узимати (= *примењивати*). Другачије (тумачење): И поводом тога (= *односно тога*) треба, колико ми знамо (= *схватимо*) поставити ствар; Оно (све) што је после Ње, тј. Божанске Природе, тј. од створења, чинити афирмације, вели (Дионисије), говорећи живот или светлост према ономе што се у насталима сагледава (= *види*), из којих схватамо (= *замислимо*) Створитеља тога, и не неку афирмацију да уводимо кроз то (= *кроз ња створења*); И опет, одузимање чинимо говорећи да Божанство није ништа од тога (= *од њих створених*).

² Једно и једност се разликују међусобно; јер прво показује оно надлежеће, а друго његову каквоту, као што је нпр. бело и белина, добро и доброта. А запази и то да ни Божанство није суштина Бога, као што није ни нешто од горе реченога, нити од њихових супротности; зато ништа њихово није. Јер није (све) то Његова суштина, него представа (δόξα) о Њему. То каже и црквени философ Секст, а и Григорије Богослов у трећој књизи његових Богословских беседа, да ни Божанство, ни Нерођеност, ни Очинство, не означавају Суштину Бога.

³ Запази да (Бог) није ни дух 'како ми знамо', нити синовство, нити очинство. А ово 'како ми знамо' узми да се односи на сво одрицање односно претходно поменутих; то показује оно што је према нашем знању.

οὐδέ τι τῶν ὄντων ἐστίν, οὐδέ τὰ ὄντα αὐτὴν γινώσκει⁴ ἢ αὐτὴ ἐστίν⁵. οὐδέ

⁴ Μή σε ταρασσέτω τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ νομίσης βλασφημεῖν τὸν θεῖον τοῦτον ἄνδρα· σκοπὸς γὰρ αὐτῷ δεῖξαι τὸν Θεὸν μηδὲν τῶν ὄντων ὄντα, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ ὄντα· εἰ γὰρ τὰ πάντα αὐτὸς δημιουργήσας παρήγαγε, πῶς ἔχει εὐρεθῆναι ἐν τι τῶν ὄντων; εἶπε γὰρ, ὅτι οὐδέ τὰ ὄντα γινώσκει τὸν πάντων αἴτιον θεόν· τοῦτο δὲ ἀπώλεια σαφούς, τὸ μὴ γινώσκειν Θεόν· ἀλλὰ ταχέως αὐτὸ ἐσαφήνισεν, εἰπὼν ἢ, αὐτὸς ἐστίν, τουτέστιν, οὐδὲν τῶν ὄντων γινώσκει Θεόν, καθ' ὃ αὐτὸς ἐστίν, ἀντὶ τοῦ τὴν ἀνεκνόητον καὶ ὑπερουσίαν οὐσίαν αὐτοῦ, ἢ ὑπαρξίν καθ' ἣν ὑπάρχει· εἰρηται γὰρ· Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδέ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός. Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπάγει ὁ μέγας Διονύσιος, καὶ φησιν, [καὶ ὅτι οὐδεὶς γινώσκει τὸν Θεὸν ἢ ἐστίν,] οὐδέ αὐτὸς ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ ὄντα ἢ ὄντα ἐστίν, τουτέστιν οὐκ οἶδεν ἐπιβάλλειν τοῖς αἰσθητοῖς αἰσθητῶς, ἢ ταῖς οὐσίαις ὡς οὐσίαις· ἀνοίκειον γὰρ τοῦτο Θεῷ· οἱ ἄνθρωποι τὰ αἰσθητὰ ἢ διὰ θέας, ἢ γεύσεως, ἢ ἀφῆς νοοῦμεν τί εἰσὶ· τὰ δὲ νοητὰ ἀπὸ μαθήσεως, ἢ διδασκαλίας, ἢ ἐλλάμψεως καταλαμβάνομεν. Ὁ δὲ Θεὸς οὐδέ ἐξ ἑνὸς τρόπου τοιοῦτου οἶδε τὰ ὄντα ἀλλὰ γινώσκειν ἔχει τὴν αὐτῷ πρέπουσαν· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται τὸ ῥητὸν τὸ λέγον, Ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οὐ κατὰ τὸν λόγον τῆς γενέσεως τῶν ὄντων οἶδεν αὐτὰ ὁ Θεὸς ὅπερ ἐστὶν αἰσθητῶς, [ἀλλὰ] καθ' ἕτερον γινώσεως τρόπον. Οἱ ἄγγελοι δὲ γνωστικῶς αὐτὰ καὶ ἀύλως γινώσκουσιν, οὐχ ὡς ἡμεῖς αἰσθητῶς. Οὕτως οὖν καὶ ὁ Θεὸς ἀσυγκρίτως καὶ ὑπερναβερηκότως, οὐ μὴν ταῖς οὐσίαις ἐπιβάλλων οἶδε τὰ ὄντα. Ἄλλως· Τὰ ὄντα, ἡγουν τὰ κτίσματα ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐκταθῆναι ταῖς νοήσεσιν οὐ δύναται· εἰκότως οὖν εἰς ἑαυτὰ βλέποντα ἀγνοεῖ τὴν θεῖαν φύσιν, καθ' ὃ αὐτὴ ἐστίν. Οὕτως οὖν καὶ ἡ θεία φύσις, [εἰς] ἑαυτὴν βλέπουσα, οὐκ οἶδεν ἐν ἑαυτῇ εἶναι τὰ ὄντα κατὰ τὸν τῆς οὐσίας [αὐτῶν] λόγον· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, ἢ ὄντα ἐστίν, ἐπειδὴ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι κέκτεται ὑπερουσίως· ἐτέρως γὰρ οὐκ ἂν τις εἴποι ἀγνοεῖν τὸν Θεὸν τὰ ἑαυτοῦ κτίσματα.

⁵ Ὅτι οὐδεὶς γινώσκει τὴν ἄχραντον Τριάδα, καθ' ὃ αὐτὴ ἐστίν, ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν ἐστίν ὡς αὐτὴ, ἵνα καὶ γινώσκη αὐτὴν ὡς αὐτὴ ἐστίν· ἡμεῖς μὲν γὰρ γινώσκομεν τί ἐστίν ἀνθρωπότης, ἐπειδὴ ἄνθρωποι ἐσμεν· τὴν δὲ ὑπαρξίν τῆς ἀχράντου Τριάδος οὐκ ἴσμεν τί ἐστίν· οὐ γὰρ ἐσμεν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς· οὕτως οὐδέ ὁ Θεὸς εἶδε τὰ ὄντα ἢ ἐστίν, καθὼς ἡμεῖς οὐ γὰρ ἐστίν τι τῶν ὄντων ἢ κατ' αὐτὰ· κἂν γὰρ αὐτὸς πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τὸ ἅγιον μέντοι Πνεῦμα οὕτως ὠνόμασται, ἀλλ' [οὐκ] ἐστὶ πνεῦμα γινώριμον ἡμῖν, ἢ ἀγγέλοις. Τί δὲ ἀνωτέρω εἰπὼν, οὐκ ἐστὶ φῶς, οὐδέ ἀλήθεια, ὑποκαταβάς πάλιν λέγει, οὐκ ἐστὶ σκότος, οὐδέ φῶς, οὐδέ πλάνη, οὐδέ ἀλήθεια; Δυνατὸν οὖν ἐπιχειροῦντα εἰπεῖν, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον περὶ τοῦ ἀπολύτως φωτὸς λέγει, οὐδέ πλάνη ὡς ἐν οὐσίαις τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀλήθειαν τὴν αὐτοαπολελυμένης καὶ ἀναιτίως ἀλήθειαν· τὰ δὲ ἀφεξῆς, ὅτι οὐτε τῶν πρὸς τι, οἶον ἐκ σκότους μεταβάλλων φῶς, ὥσανει ἐκ τοῦ δυνάμει, φωτὸς εἰς τὸ ἐνεργεῖα φῶς μεταβάλλων ἐκ τῶν σχετικῶν

од небитијућег, нити шта од битијућег; нити Га постојећа (бића) познају⁴ онако како Он јесте⁵; нити Он познаје постојећа (бића) онако како су

⁴ Нека те не збуњује ово поглавље, и да не мислиш да хули овај божански човек: његов циљ је да покаже како Бог није ниједно од битијућих бића, него је изнад битијућих; јер ако је Он, створивши све произвео, како се Он може наћи као нешто од тих битијућих (ствари)? Јер рече (Дионисије) да ни бића не знају Узрочника свих ствари Бога, то је пак јасна пропаст – не знати Бога. Али је, одмах то појаснио рекавши: онако како Он јесте, тј. ништа од (створених) бића не познаје Бога какав је Сам по Себи, уместо (да каже): Његову немисливу и надсуштствену Суштину, или битије по којем битије. Јер је речено: „Нико не зна Сина до Отац; нити Оца зна ко до Син“ (Мт. 11, 27). Па, на основу супротнога, велики Дионисије закључује и вели: да нико не познаје Бога како јесте, нити Сам Бог познаје битијуће ствари како (оне) јесу, тј. не зна да чулним (стварима) приступа чулно, или суштинама као суштинама, јер то није својствено Богу. Ми људи схватамо шта су чулне ствари или гледањем, или кушањем или додиром, а умне учењем, или смо научени или просветлењем схватамо. Бог пак ни на један од тих начина не зна бића, него има Себи својствено знање, јер на то и циља речено које вели: „Онај који зна сва бића пре њиховог постанка“ (Дан 13, 42), што показује да Бог не познаје ствари према начелу постанка тих бића, што значи чулно, него (сасвим) другим начином познања. Ангели их знају гностички (тј. *нејасно*) и невештаствено, а не као ми чулно. Тако, дакле, и Бог зна ствари неупоредиво и наднадилазећим начином, не дакле приступајући суштинама зна бића. Друго (тумачење): битијућа бића, тј. створења, нису у стању да се мишљењем пропну (= *исцрпну*) изнад своје природе, те, нормално, гледајући у себе не познају Божанску Природу како Она јесте. Тако пак и Божанска Природа, гледајући у Себе, не види у Себи бића по начелу њихове суштине. Јер то је исказао рекавши ‘како бића јесу’. Јер изнад свих битијућих ствари, само битије има надсуштствено; другачије наине не би се могло рећи да Бог не познаје своја створења.

⁵ Да нико не познаје Пречисту Тројицу како она јесте, уместо да каже: да ништа није као Она, да би Је знао онако како Она јесте. Јер ми знамо шта је човештво, будући да смо људи; а Битије Пречисте Тројице не знамо шта је, јер нисмо из њене Суштине. Тако ни Бог не зна битијуће ствари како јесу, као што их ми знамо, јер (Он) није нешто од битијућих, или (нешто) по њима. Јер мада је сам Бог Дух, а заиста се тако Свети Дух и назива, али није дух познатив нама или ангелима. А зашто пак рекавши горње ‘није светлост, није истина’, мало ниже опет каже ‘није тама, није светлост, нити заблуда, нити истина’? Могуће је, дакле, да покушавајући рећи да оно прво говори за апсолутну (= *од свега одређену*) светлост, ‘није заблуда’ као у суштинама ангела; и за истину (да мисли на) Истину самоослобађајућу, самоодређену и безузрочну. Оно пак даље (говори): да није нешто од условљенога, као (нпр.) светлост промењена из таме, као из могуће (= *пошеницијалне*) светлости у дејствујућу (= *активну*) светлост мењајући из међусобно

αὐτὴ γινώσκει τὰ ὄντα ἢ ὄντα ἐστίν· οὐδὲ λόγος αὐτῆς ἐστίν, οὔτε ὄνομα, οὔτε γνῶσις· οὐδὲ σκότος ἐστίν, οὐδὲ φῶς· οὔτε πλάνη, οὔτε ἀλήθεια· οὐδέ ἐστίν αὐτῆς καθόλου θέσις, οὔτε ἀφαίρεσις· ἀλλὰ τῶν μετ' αὐτὴν τὰς θέσεις καὶ ἀφαίρεσεις ποιοῦντες αὐτήν, οὔτε τίθεμεν, οὔτε ἀφαιροῦμεν· ἐπεὶ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν θέσιν ἐστίν ἡ παντελὴς καὶ ἐνιαία τῶν πάντων αἰτία, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀφαίρεσιν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πάντων ἀπλῶς ἀπολελυμένου καὶ ἐπέκεινα τῶν ὅλων.

εἰς ἄλληλα φῶς καὶ σκότος· οὔτε γὰρ γνόφος ἐστίν, οὔτε πολὺ φῶς, οὕτως οὔτε ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐκ τοῦ κατὰ δύναμιν πλάνην εἶναι εἰς ἀλήθειαν ἐνεργεῖα μετέβαλε· πάντα γὰρ ταῦτα, δεύτερα αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ προνοητικῶς ἐκφοιτήσαντα. Οὐδὲν οὖν ἐστὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ.

постојећа; нити постоји реч о Њему, нити име, нити познање; нити је (Он) тама, нити светлост, нити заблуда, нити истина; нити се о Њему уопште (ишта) може потврдити (= *афирмисаџи*), нити одрицати (= *неџираџи*), него придајући (Му) афирмације и негације оних (бића и ствари) које су после Њега (тј. *ниже Њеџа*), Њега нити одређујемо (= *афирмишемо*) нити одузимамо (= *одричемо*).

Јер је и изнад сваке афирмације Свесавршени и Јединствени Узрок свега, и изнад сваке је негације преузвишеност Онога који је просто слободан од свега и с ону страну свега.

саодносних светлости и таме. Јер нити је Примрак нити многосветлост, тако исто није ни из супротнога, да из тога што је потенцијално заблуда да деловањем претвара у истину. Јер све то, другостепено је Њему јер је, из Њега произашло промисоно. Дакле, Он није ништа од онога што је од Њега (произашло).

Τοῦ ἁγίου Μαξίμου πρόλογος εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου

Τὴν μὲν εὐγένειαν, τό τε περιφανὲς ἐν πλούτῳ μεγάλου Διονυσίου καὶ μόνον αὐτὸ τὸ κατὰ Ἀθηναίους βουλευτήριον, καθ' ὃ βουλευεῖν ἤρεθη, παρίστησι. Τῶν γὰρ Ἀρεοπαγιτῶν εἰς ἐτύγχανεν οὗτος, ὡς ὁ θεῖος ἐδήλωσε Λουκᾶς, ἱστορῶν τὰς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἱεράς πράξεις· εἰπὼν γὰρ τὸν ἁγιάτατον ἀπόστολον Παῦλον γενόμενον ἐν Ἀθήναις, συμβαλόντα τέ τισιν εἰς λόγους τῶν ἐξ Ἐπικούρου φιλοσόφων, καὶ τῶν γε μὴν ἀπὸ τῆς στοᾶς· καὶ κηρύξαντα τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν, τὴν τε τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν καθολικὴν κρίσιν, συλληφθῆναι παρὰ τῶν ἀφιλοσόφων (οὐ γὰρ ἀληθῶς φιλοσόφων) ἀχθῆναι τε κατὰ τὸν Ἀρειον πάγον, καὶ δημηγορήσαντα, παραχρῆμά τινας ἐλεῖν, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας μεταθεῖναι φῶς, ἐπάγει· «Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν· τινὲς δὲ ἄνδρες, κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν· ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς».

Ἐγὼ μὲν οὖν οὐ μάτην ἀκούω τοῦ παρὰ πάντας τοὺς πεπιστευκότας τότε διὰ τοῦ θεοῦ Παύλου, μόνον τὸν ἄριστον Διονύσιον ἐξονομασθῆναι παρὰ τοῦ θεοφόρου συγγραφέως, προστεθείσης αὐτοῦ καὶ τῆς ἀξίας· φασὶ γὰρ «Ἀρεοπαγίτης», ἐπιβάλλω δὲ μᾶλλον, ὅτι διὰ τε τὸ κατὰ σοφίαν περιττόν, καὶ διὰ τὸ ἐν Ἀθηναίῳ ἀνεπιλήπτου πολιτείας ἔκκριτον, μνημονευθῆναι μετὰ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, καθὰ προέφην, ὡς οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἦν, εἰς τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν τελεῖν· ἀλλ' οἱ παρ' Ἀθηναίοις πρωτεύοντες ἐν τε γένει καὶ πλούτῳ καὶ βίῳ χρηστῷ· καὶ κατὰ τοῦθ' οἱ ἐπίσημοι καθεστῶτες ἐβούλευον εἰς τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν· ἐκ γὰρ τῶν ἐννέα καθισταμένων ἀρχόντων Ἀθήνησιν, τοὺς Ἀρεοπαγίτας ἔδει συνεστάναι δικαστάς, ὡς φησιν Ἀνδροτίων ἐν δευτέρᾳ τῶν «Ἀτθίδων»· ὕστερον δὲ πλειόνων γέγονεν ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ, τουτέστιν ἡ ἐξ ἀνδρῶν περιφανεστέρων πεντήκοντα καὶ ἑνός, πλὴν ἐξ εὐπατριδῶν, ὡς ἔφημεν, καὶ πλούτῳ καὶ βίῳ σώφρονι διαφερόντων, ὡς ἱστορεῖ Φιλόχορος διὰ τῆς τρίτης τῶν αὐτῶν «Ἀτθίδων».

Ἐξω δὲ τῆς πόλεως ἦν τὸ κατὰ Ἀρειον πάγον δικαστήριον, κληθὲν οὕτω, (καθ' ὃ μυθολογοῦσιν Ἀθηναῖοι) ἐκ τοῦ κατ' αὐτὴν τὴν ἐξοχὴν τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄρους συστάντος δικαστηρίου μεταξὺ Ποσειδῶνος καὶ Ἀρεως· ὁ γὰρ Ποσειδῶν δίκην εἶπε πρὸς Ἀρεα κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύθους παρ' Ἀθηναίοις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, φάσκων ἀναιρεθῆναι τὸν ἴδιον υἱὸν Ἀλιρρόθιον ὑπ' Ἀρεως· κάκειθεν ἐξ Ἀρεως ὁ πάγος ἐκεῖνος Ἀρειος ἐκλήθη. Ἐδίκαζον οὖν Ἀρεοπαγῖται περὶ πάντων σχεδὸν τῶν σφαλμάτων καὶ παρανομιῶν, ὡς ἅπαντά φησιν Ἀνδροτίων ἐν πρώτῃ, καὶ Φιλόχορος ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τῶν «Ἀτθίδων».

ПРЕДГОВОР СВ. МАКСИМА [ИСПОВЕДНИКА] ДЕЛИМА СВ. ДИОНИСИЈА [АРЕОПАГИТА]

Племенито порекло и познато богатство великог Дионисија показује већ и само веће Атињана у које је изабран да одлучује. Јер он беше један од Ареопажита, како то показа божанствени Лука приказујући свештена дела светих апостола. Јер рече да је најсветији апостол Павле, дошав у Атину, ушао у расправе са некима од философа епикурејаца, а и оних од стоика; па пошто је проповедао веру у Господа нашега Исуса Христа и васкрсење мртвих и свеопшти суд, био је ухваћен од нефилософа (јер нису од истинских философа) и одведен на Аресов брег, и када је ту јавно говорио, одмах је неке (људе) придобио и ка светлости истине обратио, – (потом) додаје: „И тако Павле отиде из њихове средине; а неки људи поставши уз њега повероваше, међу којима беше и Дионисије Ареопажит, и жена по имену Дамара, и други с њима“ (Дп. 17,33-34).

Мислим пак да није узалуд од свих који су тада поверовали кроз божанственог Павла, богоносни писац (тј. Лука) именовао само најизвршнијег Дионисија и уз његово име придодао звање, јер каже „Ареопажит“. А још додајем уз то: да је због изобиља мудрости и признатости међу Атињанима његовог беспрекорног живота споменут заједно са својим домом.

А треба знати да, као што рекох, није сваки човек могао да буде члан савета који је заседао на Аресовом брегу, него само они међу Атињанима који су били први родом, богатством и добрим животом. Зато су само истакнути (грађани) били постављани да доносе одлуке у већу на Ареопажу. Јер, у Атини је између девет постављених архоната (= *ситарешина*), требало сјединити судије Ареопажите, како каже Андроотион у другој (књизи) „Атида“, а касније се ово веће на Ареопажу увећало до педесетједног истакнутог човека – као што смо рекли искључиво од еупатрида који су се одликовали и богатством и мудрим животом, како то приповеда Филохор у трећој (књизи) истих оних „Атида“.

Суд на Ареопажу налазио се изван града [а брег] је тако назван – као што митотворе Атињани – према расправи коју су на том узвишењу градског брда водили Посејдон и Арес. Јер, према древним митовима код Атињана, на том месту је Посејдон окривио Ареса да је убио његовог сина Алиротиона. И отада, по (имену) Ареса, овај брег (πάγος) назван је Ареопаж (= *Аресов брег*). Ареопажити пак су пресуђивали за све преступе и прекршаје закона, како о свему томе говоре Андроотион у првој и Филохор у другој и трећој (књизи) „Атида“.

Διὰ δὲ τοῦτο ἅτε καινῶν δαιμονίων καταγγελέα τὸν θεϊότατον Παῦλον, ὡς ἰστόρησεν ὁ φιλαλήθης Λουκᾶς, οἱ τῆς ὑπὸ Θεοῦ μωρανθείσης σοφίας ἐρασταὶ πρὸς τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔλκουσιν. Ἀλλ' ἐν τοῖς Ἀρεοπαγίταις τῆνικαὐτα χρόνου βουλευόν, ἅτε δικαστῆς ἀκλινέστατος, ὁ πάμμεγας Διονύσιος, ἀδέκαστον ἀπένειμε τῇ κατὰ τὸν πνευματοφόρον Παῦλον ἀληθείᾳ τὴν ψῆφον, ἐρῶσθαι τε πολλὰ φράσας τῇ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἀνοήτῳ σεμνότητι, τὸν ἀληθῆ καὶ πανεπίσκοπον κριτὴν ἐννοίας Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Υἱὸν μονογενῆ καὶ Λόγον, ὃν ὁ Παῦλος ἐκήρυξεν, εὐθὺς εἶχετο τοῦ φωτός.

Κἂν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τότε ἐκράτουν, ἀλλ' οὖν αὐτονόμους ἀφῆκαν Ἀθῆνας καὶ Λακεδαιμονίαν· ὅθεν ἔτι παρὰ Ἀθηναίοις καὶ τὰ κατὰ τοὺς Ἀρεοπαγίτας ἐπολιτεύετο. Καὶ τελεῖται μὲν ἅπαντα τῆς σωτηρίας τὰ δόγματα διὰ Παύλου τοῦ κρατίστου, παιδαγωγεῖται δὲ διδασκαλικῶς ὁ Διονύσιος ὑπὸ Ἱεροθέῳ τῷ μεγίστῳ, καθά φησιν ὁ αὐτός· εἶτα καθίσταται κατὰ τὸ φερόμενον ἐν ἐβδόμῳ βιβλίῳ «τῶν Ἀποστολικῶν διαταγμάτων» ὁ Διονύσιος ἐπίσκοπος ὑπὸ Παύλου τοῦ χριστοφόρου τῶν ἐν Ἀθήνῃσι πιστευσάντων. Μνημονεύει δὲ τοῦ Ἀρειοπαγίτου καὶ Διονύσιος ἀρχαῖος Κορινθίων ἐπίσκοπος, καὶ Πολύκαρπος ἐν τῇ πρὸς Ἀθηναίους ἐπιστολῇ αὐτοῦ.

Ἔστι δὲ τὴν ὀρθότητα καὶ πολυμάθειαν ἀποθαυμάσαι τοῦ ἁγίου τούτου Διονυσίου, τὸν ἀληθῶς διὰ πολλῆς ἡγμένον ἐπιστήμης τῶν ἀνεπιλήπτων τῆς Ἐκκλησίας παραδόσεων, θεάσασθαι τε τὰ παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφοις νόθα δόγματα πρὸς τὴν ἀλήθειαν μετενηνεγμένα. Ἐλεῆσαι γὰρ ἔστι μᾶλλον καὶ συναλγῆσαι τῆς ἀπροσεξίας τοὺς ὀλιγώρους τῆς εὐπαιδευσίας ἐξεταστάς, ὅτι τῇ σφῶν ἀμαθίᾳ συμμετροῦσι καὶ τὰς τῶν ἐξῆς ἀνθρώπων φιλομαθεῖς εὐθημοσύνας. Ἐντυγχάνοντες οἱ τοιοῦτοι συγγράμμασιν ἐνίων, καὶ τυχόν οὐ παρακολουθοῦντες τῇ τῶν λεγομένων διανοίᾳ, πρὸς ἀδιάκριτον εὐθὺς ἐκφέρονται τοῦ συγγραφέως διαβολήν· καίτοι παντελῶς οὐ δυνάμενοι τὰ σκώμματα διευθύνειν τε καὶ διελέγχειν ἃ φασιν αὐτοί, δέον ἐπὶ σφᾶς αὐτοὺς τρέπειν τὴν ὀργήν, καὶ μᾶλλον ἀσχάλλειν, ὅτι μὴ σπουδάσαντες ἔγνωσαν καὶ αὐτοὶ τὰ περὶ γνῶσιν ἀνηγμένα· ἢ τάληθές, ὅτι μὴ πρὸς τοὺς ἱκανοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα φιλομαθῶς γεγονότες, τῶν ἀπορημάτων ἀπελύθησαν.

Ἀλλὰ τολμῶσι τινες λοιδορεῖν εἰς αἵρέσεις τὸν θεῖον Διονύσιον, καθάπαξ καὶ τὰ τῶν αἵρετικῶν ἀγνοοῦντες· ἡ γὰρ ἂν, ἐξ ἐκάστου τῶν κατακεκριμένων ἐν τοῖς αἵρετίζουσι συγκρίνοντες, τὰ παρὰ τούτων δόγματα πολλῶ τῶν φλαύρων ἀφεστηκότα διεγίνωσκον, καθόσον φῶς ἀληθές καὶ σκότος. Τί γὰρ εἶποιεν ἐν τοῖς περὶ τῆς μόνης προσκυνητῆς Τριάδος θεολογουμένοις παρ' αὐτῶν; τί δ' ἂν περὶ τοῦ τῆς παμμακαρίας ταύτης Τριάδος ἐνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ Λόγου τελειῶς ἐνανθρωπήσαι θελήσαντος; οὐχὶ ψυχὴν ἐννοῦν, καὶ σῶμα τὸ καθ' ἡμᾶς γήινον διεξῆλθε, καὶ τὰ λοιπὰ

Због тога, најбожанственијег Павла као јављаоца нових богова, како то исприча истинољубиви Лука, заљубљеници у мудрост коју је Бог лудошћу учинио, довлаче пред савет на Ареопагу. Међутим, будући саветник у то време међу Ареопагитима, свевелики Дионисије даде свој неподмитиви глас истини духоносног Павла, рекавши збогом многоглаголивости глупе званичности Ареопагитᾶ, да би одмах прихватио светлост истинитога и свевидећега судије мисли (= *мишљења*), Христа Исуса, јединороднога Сина и Логоса Бога Оца, којег је (Христа) Павле проповедао.

Мада су у то време владали Римљани, они су ипак Атини и Лакедемонији (= *Σιδάρτιι*) оставили аутономију; због тога су се Атињани још владали под управом Ареопагитᾶ. А (Дионисије) бива од моћнога (= *чес-тићоџ*) Павла посвећен (= *научен, усавршен*) у све догмате спасења, учитељски га је пак васпитавао (= *руководио*) велики Јеротеј, како вели он сам (тј. *Дионисије*). Онда је, према ономе што се наводи у седмој књизи „Апостолских установа“, Христоносни Павле поставио Дионисија за епископа оних у Атини који су поверовали. Дионисија (Ареопагита) спомиње и Дионисије, древни епископ Коринџана, као и Поликарп у својој посланици Атињанима.

Треба се дивити правилности и многоучености овог светог Дионисија који је заиста са многим знањем водио беспрекорна предања Цркве и видети како се преварна (= *поџрешина*) учења код јелинских философа преносе (= *преобраћају*) у истину. Јер већма су за жаљење и саосећање непажња оних лењих (= *немарних*) истраживача доброг васпитања (= *благоваспијања*), што својом неукосћу саизмеравају и доброучења расположења осталих људи. Такви, читајући списе неких, и успут не пратећи смисао онога што се ту говори, одмах се окрећу на нерасудно клеветање тог писца. И пошто уопште нису способни да правилно схвате и да испитају (= *провере*) шта они говоре, требало би да на саме себе окрену гњев и да већма негодују што нису и они, потрудивши се, дознали оно што се односи (= *што је усмерено*) на знање; што нису отишли с љубављу да дознају (науке) код оних који су за то способни, те би били разадрешени од нејасноћа (= *недоумица*, тј. *добили би решење својих ајорија*).

Неки људи, међутим, не боје се да божанственог Дионисија клеветају за јерес, сасвим не познавајући (учења) јеретикᾶ. Јер кад би они упоредили (то што он пише) са сваким поједином од осуђених за јерес, разумели би да су њихова учења (тј. *учења јеретика*) мноштвом бесмислица далека од њега (= *Дионисија*) колико и истинска светлост од таме. Шта би они могли да приговоре његовом богословљењу о једино обожаваној Тројици (= *Којој се једино клањамо*)? Шта пак о Једноме од ове Свевлажене Тројице Исусу Христу, јединородноме Богу Логосу, који је хтео да се потпуно очовечи? Зар није Он (тј. *Лоџос*) узео душу (напу) разумну и земно тело наше и (све) остало

τὰ ὅτα τοῖς ὀρθοῖς ἐντέτακται διδασκάλοις· Τί δὲ περὶ νοητῶν καὶ νοερῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν μέμψαιτ' ἂν τις εἰκότως· ἢ περὶ τῆς καθολικῆς ἡμῶν ἀναστάσεως τῆς μετὰ σώματος τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἡμῶν ψυχῆς γεννησομένης· καὶ περὶ τῶν τότε δικαιοτηρίων, δικαίων τε καὶ τῶν μὴ τοιούτων· εἰς τὰ γὰρ, συλλήβδην εἰπεῖν, ἢ καθ' ἡμᾶς ἀφορᾷ σωτηρία, ἅτινα πλατέως διεξελεῖν οὐ δίκαιον, τῆς ἐπὶ σχολίων ἐξηγήσεως ἅπαντα κατὰ καιρὸν ἐπισημαιομένης.

Ναί, φασίν· ἀλλ' οὐκ ἔγραψεν αὐτοῦ τὰς συντάξεις Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου· καὶ μὴν οὐδ' Ὠριγένης. Πρὸς οὓς λεκτέον, ὥς πάμπολλα παρῆκεν Εὐσέβιος οὐκ ἐλθόντα περὶ χειρας οἰκείας· καὶ γὰρ οὔτε φησὶν ἅπαντα καθάπαξ συναγροχένοι· μᾶλλον γε μὴν ὁμολογεῖ καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα βιβλία καθεστάναι μηδαμῶς εἰς αὐτὸν ἐλθλυθότα· καὶ πολλῶν ἐδυνάμην μνημονεῦσαι μὴ κτηθέντων αὐτῷ, καὶ ταῦτα τῆς αὐτοῦ χώρας, ὥς Ὑμεναίου καὶ Ναρκίσσου τῶν ἱερασαμένων ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐγὼ γοῦν ἐνέτυχόν τισι τῶν Ὑμεναίου. Καὶ μὴν οὔτε Πανταίου τοὺς πόνους ἀνέγραψεν, οὔτε τοῦ Ῥωμαίου Κλήμεντος, πλὴν δύο καὶ μόνων ἐπιστολῶν· ἀλλ' οὔτε πλείστων ἐτέρων. Ὁ γὰρ Ὠριγένης, οὐκ οἶδα εἰ πάντων, μόλις δὲ τεττάρων ἐμνήσθη. Διάκονος δὲ τις Ῥωμαῖος, Πέτρος ὄνομα, διηγῆσατό μοι, πάντα τὰ τοῦ θείου Διονυσίου σώζεσθαι κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ τῶν ἱερῶν βιβλιοθήκην ἀνατεθειμένα.

Γράφει δὲ τὰ πλείστα πρὸς τὸν τρισμακάριον Τιμόθεον, τὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου φοιτητὴν, Ἐφεσίων ἐπίσκοπον, ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἐφεσον τῆς Ἰωνικῆς φιλοσοφίας προεστώτων, ὥς εἰκός, πάσχοντα πράγματα, καὶ πυνθανόμενον, ὥς εἰδήμονος τῆς ἐξωτερικῆς φιλοσοφίας, ἵνα καὶ μᾶλλον ἀγωνίζοιτο· καὶ οὐδὲν ἀπείκός· ἐπεὶ καὶ ὁ θεοφιλὴς ἀπόστολος Παῦλος ταῖς Ἑλλήνων ἐχρήσατο ῥήσεσι, ταύτας ἀκούων τυχὸν παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ, τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ἐμπίρων. Συνίστησι δὲ καὶ τοῦτο, Διονυσίου ταῦτα φιλαλήθως τὰ συγγράμματα καθεστάναι· τὸ γὰρ ἀνεπιτηδεύτως μνημονεῦειν αὐτὸν ῥήσεων τῶν συνακμασάντων αὐτῷ ἀνδρῶν, ὧν αἱ τε θεῖαι τῶν ἀποστόλων μνημονεύουσι Πράξεις, καὶ Παύλου τοῦ θεοφιλοῦς αἱ πολυφελεῖς ἐπιστολαί, τὸ τῶν συγγραμμάτων ἀσκευώρητον ἀποφαίνουσι· μάλιστα δὲ πάντων τὸ τῶν δογμάτων ἀσφαλέστατον.

Ἐπειδὴ δὲ τινὲς φασι, μὴ εἶναι τοῦ ἁγίου τὸ σύγγραμμα, ἀλλὰ τινος τῶν μεταγενεστέρων, ἀνάγκη αὐτοὺς καὶ τῶν ἀπηγορευμένων πινὰ καὶ ἀτόπων αὐτὸν τιθέναι, καταψευδόμενον τοιαῦτα ἑαυτοῦ, ὥς συνῆν τοῖς ἀποστόλοις, καὶ ἐπέστελλεν οἷς οὐδὲ συνεγένετο ποτε κατ' αὐτοῦς, οὐδὲ ἐπέστειλε.

што су прави (= *православни*) учитељи установили? Шта би неко могао с разлогом приговорити ономе што (Дионисије) говори о умнопо-иманим и духовним или чулноопажаним (стварима): или о нашем свеопштем васкрсењу које ће бити с овим нашим телом и овом нашом душом и о тадањем праведном суду (= *суђењу*) праведника и оних који то нису? Јер на то се, да кажемо једном речју, односи наше спасење, о чему сада опширно говорити није правилно (= *није уместно*), јер ће то све (= *сва ова њишања*) бити у своје време означено (у тумачењима по схолијама).

Да, веле они, али његове (= *Дионисијеве*) списе не бележи Евсевије Памфил, а ни Ориген. Њима треба одговорити да је много тога пропустио Евсевије јер му није дошло до његових руку. А он и не каже да је сасвим све сабрао, штавише признаје да постоји велики број књига које никако нису до њега дошле. А и ја бих могао да споменем многе (књиге) које он није имао, и то од писаца његовог простора (= *земље*), као што су Именије и Наркис који су били свештеници (= *архијереји*) у Јерусалиму. Ја сам пак читао нешто од Именија. Он (тј. *Евсевије*) није пописао ни радове Пантена, ни Климента Римског, изузев једино две посланице, друго ништа више. Јер Ориген, не знам да ли од свих једва четворицу споменуо. А неки ђакон римски, по имену Петар, испричао ми је да су сва дела божанственог Дионисија сачувана положена у библиотеци свештених (књига) у Риму.

А (Дионисије) највише пише троблаженом Тимотеју, ученику светог апостола Павла, епископу Ефешана, који се, као што је и нормално, мучио у споровима са ефеским вођама јонске философије, па је питао (Дионисија), као znalца спољашње философије, (да му помогне) да би се још боље борио (против њих). И ништа чудно, пошто је и богољубиви Павле користио се јелинским изрекама, чујући их вероватно од оних који су били са њим, који су били искусни у јелинској философији. И ово доказује да ова дела истинољубиво треба придати Дионисију. Јер то што он ненамештено (= *неумишљено*) спомиње изреке људи који су заједно са њиме расли (= *живели*), а које спомињу и божанска Дела Апостола, и многокорисне Посланице богољубивог Павла показује неизмишљеност (= *изворносћ*) ових списа, а понајвише од свега сигурност (исправности) догмата.

Пошто неки говоре да ова дела нису светога (Дионисија) него некога од каснијих (писаца), онда је нужно да га морају сматрати за некога од загрижених и неумесних који лаже о себи такве ствари да је био заједно са Апостолима, и да је писао посланице онима са којима никад није био, и, по њима, није ни писао.

Τὸ δὲ καὶ πλάσασθαι προφητεῖαν πρὸς τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην ἐν ἐξορίᾳ ὄντα, ὡς ἐπανάξει πάλιν εἰς νῆν Ἀσιάτιδα γῆν, καὶ τὰ συνήθη διδάξει, τοῦτο τερατολόγου ἀνδρὸς καὶ προφήτου δόξαν ἐκμανῶς θηρωμένου.

Τὸ δὲ καὶ λέγειν αὐτὸν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐν Ἡλιουπόλει συνόντα Ἀπολλοφάνει, θεωρεῖν καὶ συμφιλοσοφεῖν περὶ τῆς ἡλιακῆς ἐκλείψεως, ὡς οὐ κατὰ φύσιν οὐδὲ κατὰ τὸ ἔθος τότε γεγεννημένης· λέγειν δὲ αὐτὸν καὶ παρεῖναι σὺν τοῖς ἀποστόλοις τῇ προκομιδῇ τοῦ λειψάνου τοῦ θείου τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας· καὶ χρήσεις προφέρειν Ἱεροθέου τοῦ ἰδίου διδασκάλου ἐκ τῶν εἰς αὐτὴν ἐπιταφίων λόγων· πλάττεσθαι δὲ καὶ ἐπιστολὰς καὶ λόγους ὡς πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων ἐκφωνηθέντας, πόσης ἀτοπίας καὶ καταγνώσεως, καὶ τῷ τυχόντι ἀνθρώπῳ, μή τι γε δὴ ἀνδρὶ τοσοῦτον ἀνηγμένῳ κατὰ τὸ ἔθος καὶ γινῶσιν, καὶ τὸ ὑπεραίρειν τὰ αἰσθητὰ πάντα, καὶ τοῖς νοεροῖς συνάπτεσθαι κάλλεσι, καὶ δι' αὐτῶν ὡς ἐφικτὸν Θεῷ!

Ἐξηγητικῶν μὲν οὖν ὑπομνημάτων ὡς ὅτι μάλιστα διεξοδικωτάτων ἐδεῖτο πρὸς ἐρμηνείαν τῆς αὐτοῦ πολυμαθείας· πλὴν κεφαλαιωδέστερον, ὡς ἡ βίβλος ἐχώρησε, διὰ σχολίων, τὰ φανέντα μοι, Θεῷ πεποιθώς, παρατέθεικα κατὰ τοὺς ἐξῆς παρακειμένους λόγους, οὓς τέως εἰς τὰς ἐμὰς ἐλθεῖν συμβέβηκε χειράς.

Ἀπὸ σχολίων τινὸς φιλοπόνου ἀνδρός¹

Ἰστέων ὡς τινες τῶν ἔξω φιλοσόφων, καὶ μάλιστα Πρόκλος, θεωρήμασι πολλάκις τοῦ μακαρίου Διονυσίου κέχρηται, καὶ αὐταῖς δὲ ξηραῖς ταῖς λέξεσι· καὶ ἔστιν ὑπόνοια ἐκ τούτου λαβεῖν ὡς οἱ ἐν Ἀθήναις παλαιότεροι τῶν φιλοσόφων, σφετερισάμενοι τὰς αὐτοῦ πραγματείας, ὡς ἐν τῇ παρούσῃ ἀπομνημονεῦει βίβλῳ, ἀπέκρυσαν, ἵνα πατέρες αὐτοὶ ὀφθῶσι τῶν θείων αὐτοῦ λογίων· καὶ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ νῦν ἀνεφάνη ἡ παροῦσα πραγματεία πρὸς ἔλεγχον τῆς αὐτῶν κενοδοξίας καὶ ῥαδιουργίας. Καὶ ὅτι σύνηθες αὐτοῖς τὰ ἡμέτερα σφετερίζεσθαι, διδάσκει ὁ Θεὸς Βασίλειος εἰς τό· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», ἐπ' αὐτῆς τῆς λέξεως οὕτως λέγων· «Ταῦτα οἶδα πολλοὺς τῶν ἔξω τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας μεγάλα φρονούντων ἐπὶ σοφίᾳ κοσμικῇ, καὶ θαυμάσαντας, καὶ τοῖς ἐαυτῶν συντάγμασιν ἐγκαταλέξει τολμήσαντας· κλέπτῃς γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τοὺς ἐαυτοῦ ὑποφήτας». Καὶ οὗτος μὲν οὕτως. Τὰ δὲ Νουμενίου τοῦ Πυθαγορικοῦ προφανῶς λέγοντος· «Τὶ γὰρ ἐστὶ Πλάτων, ἢ Μωσῆς ἀττικίζων»; οὐδεὶς ἀρνήσασθαι δύναται, οὐχ ἡμετέρου, ἀλλὰ τῶν ἐναντίων ὄντος, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Εὐσέβιος ὁ τῶν Παλαιστίνων Καισαρείας καθηγησάμενος, ὅτι οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας σύνηθες τοῖς ἔξω σοφίας, τὰ ἡμέτερα κλέπτειν.

¹ В Патрологии Миня (t. IV, col. 21–22) заголовок латинский: Ex scholiis diligentissimi viri. Греческий оригинал фразы почерпнут из рукописи Афонского Пантелеимонова монастыря N 5632/26, XIV в., л. 3 об.

Измислити пак за апостола Јована који се налази у изгнанству пророштво да ће се он опет вратити на Азијску земљу, и да ће опет уобичајено учити, то је својствено чудаку који прича (= *брбља*) чудеса и који с манијом лови славу пророка (= *славу да је њоророк*).

А то да говори да се у тренутку страдања Спаситељевог он налазио са Аполофанијем у Хелиопољу, где су заједно посматрали и сафилософирали о помрачењу сунца које је тада, ни по природи ни по редоследу, десило се; говорити о себи да је заједно са Апостолима присуствовао ношењу божанственог тела свете Богородице Марије, и наводити речи Јеротеја, својега учитеља, из надгробних речи (њој); измислити пак и посланице и речи (= *беседе*) као да су изговорене ученицима апостола – колико је то неумесно и достојно осуде и за обичног човека, а не за човека узвишеног по карактеру и знању, који надилази све чулне ствари и сједињује се умским лепотама, а кроз њих, колико је то могуће, Богу!

Потребни су, дакле, објашњавајући и далеко обухватнији коментари за (ваљано) тумачење његовог многознаштва: али, надајући се у Бога, излажем поглавито (= *скраћено*), колико књига смешта (= *има мес-та*), кроз схолије (= *коментаре*), оно што ми се чинило (важнијим), и то (излажем) по следећем поретку речи (= *књижа*), које су се десиле да ми до сада дођу до руку.

Из схолија неког трудољубивог човека

Треба знати да се неки од спољашњих философа, а понајвише Прокло (Дијадох), вишеструко користе умним виђењима блаженог Дионисија, штавише и самим његовим речима. Из тога се може помислити да су старији између атинских философа, присвајајући његова дела (= *књиже*), сакрили их, како он помиње у овој књизи, еда би се они показали као оци његових божанствених речи (= *учења*). Но, по божанској икономији (= *јромислу*) сад се јави овај рад (= *књижа*) да разобличи њихову сујету и подвалу. А да је њима уобичајено да присвајају наше, то учи божанствени Василије (Велики) у (беседи) „У почетку беше Логос“, говорећи овако у тој речи: „Знам да многи од оних који су изван Речи (= *Логоса*) Истине високо мисле о својој светској мудрости, који су се задивили (Њему) и усудили се да (Га) уброје у своје списе (= *у своја дела*). Јер Ђаво је лопов, и наше тајно носи својим ученицима“. Он дакле тако вели. А quo говори јасно Нуменије Питагоровац: „Јер шта је Платон, до Мојсеј који говори атичким дијалектом?“ Како сведочи Евсевије који је (као епископ) предводио Кесарију Палестинску, нико ни од наших (= *хришћана*) ни од противника не може да порекне то да је, не само сад, него и до Христовог доласка, уобичајено било присталицама спољашње мудрости да краду од наше истине.